

ZINNS
ONNITTE-
DING
EEN
GE

G. J. VAN DER KEUKEN

G. J. VAN DER KEUKEN

EENVOUDIGE ZINSONTLEDING

Vernieuwde editie

TWEEDE DRUK

THIEME – ZUTPHEN

VOORWOORD

Gelukkig is de tijd lang voorbij, dat een leerling die toelatingsexamen deed voor het voortgezet onderwijs, vlot moest kunnen opschrijven dat 'hij zou gestraft zijn' de '3de persoon enkelvoud, voltooid verleden toekomende tijd, lijdende vorm van het zwakke, overgankelijke werkwoord straffen' is. Ook de ontleding van zinnen als 'Mijn vader dunkt dat plan heel goed' behoorde hem geen enkele moeilijkheid te bieden, en het eerste woord van 'Wie eens steelt, is altijd een dief' moest hij onmiddellijk kunnen herkennen als een 'betrekkelijk voornaamwoord met ingesloten antecedent'.

Gelukkig is ook de tijd voorbij, dat men op de basisschool de spraakkunst als tijdrovende, nutteloze onzin overboord zette. De elementaire kennis van de grammatica is noodgedwongen in ere hersteld. Sinds een aantal jaren zijn er zowel lokale als regionale commissies uit het voortgezet en basisonderwijs, die in rapporten hebben vastgelegd wat in de hoogste klas van de basisschool behandeld moet zijn om voor de leerlingen de overgang naar het voortgezet onderwijs zo gemakkelijk en vruchtbaar mogelijk te maken. Ik heb een aantal van deze rapporten, afbakeningen en afspraken bestudeerd en het resultaat neergelegd in deze *Eenvoudige zinsontleding*.

Het boek behandelt de leerstof voor alle leerlingen die naar het m.a.v.o., h.a.v.o. of v.w.o. gaan. Voor de laatste groep heb ik facultatief een apart hoofdstukje over de tijden van het werkwoord en de onbepaalde en betrekkelijke voornaamwoorden toegevoegd. Deze hoofdstukjes zijn door een zware stip in de marge aangegeven, evenals enkele oefeningen die men al dan niet kan laten maken. Voor leerlingen die lager beroepsonderwijs zullen gaan volgen, kan worden volstaan met het aanleren van de volgende begrippen. *Woordsoorten*: zelfstandige naamwoorden, lidwoorden, bijvoeglijke naamwoorden, werkwoorden (ik-vorm, tegenwoordige tijdsvorm, verleden tijdsvorm, deelwoord, hulpwerkwoord). *Zinsdelen*: persoonsvorm, gezegde, onderwerp.

Evenals in de op dit werkboek aansluitende uitgebreidere boeken *Zinsontleding* en *Zinsdelen en woordsoorten* wijkt de behandeling van de spraakkunst in belangrijke mate af van de gangbare methode. Zij berust nl. op het principe van het *zelf-vinden* en *meedenken*, en stap voor stap voert zij de leerling tot beheersing van elk onderdeel. Een tweede punt is dat de schrijver zich er voortdurend op heeft toegelegd de 'theorie' op de meest eenvoudige wijze in begrijpelijke taal te formuleren. Ook voor dit werkcahier werd een Sleutel met uitwerkingen samengesteld.

V. d. K.

Bij de tweede druk:

Terwille van een goed functioneel taalgebruik werden verouderde woorden en uitdrukkingen vervangen, terwijl het rolpatroon jongen-meisje op meer moderne wijze werd aangepast. Tot besluit worden aan het einde van het werkcahier vier toetsen ter herhaling gegeven.

De schrijver.

CIP-gegevens Koninklijke Bibliotheek, Den Haag

Eenvoudige zinsontleding / G. J. van der Keuken. — Zutphen: Thieme

ISBN 90-03-01891-X

SISO * 837.1 SVS 0.01.4 UDC 803.931-5(075.3)

Trefw.: leermiddelen; Nederlands.

2e oplage

© 1986: B.V. W. J. Thieme & Cie, Zutphen

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

ISBN 90 03 01891 X

I WOORDSOORTEN

1. Zelfstandige naamwoorden

A *Man, vrouw, jongen, meisje, zoon, kind, boer, dokter, timmerman.*

Dit zijn namen van **mensen**. Namen van mensen noemen we **zelfstandige naamwoorden**.

Oefening 1 Noem zelf ook eens 8 namen van mensen.

1. _____	3. _____	5. _____	7. _____
2. _____	4. _____	6. _____	8. _____

B Maar niet alleen namen van mensen noemen we zelfstandige naamwoorden.

Ook de namen van **dieren**: *koe, paard, varken, leeuw, hert, vogel, mus, vis, snoek.*

Oefening 2 Noem zelf ook eens 12 namen van dieren.

<i>Huisdieren</i>	<i>Wilde dieren</i>	<i>Vogels</i>	<i>Vissen</i>
1. _____	1. _____	1. _____	1. _____
2. _____	2. _____	2. _____	2. _____
3. _____	3. _____	3. _____	3. _____
4. _____	4. _____	4. _____	4. _____

C *Hamer, pen, boek, spijker, bal, steel* zijn namen van **dingen**.

Ook de namen van dingen zijn zelfstandige naamwoorden.

Oefening 3 Noem zelf ook eens 12 namen van dingen.

Vier dingen in de klas: _____

Vier dingen in de kamer: _____

Vier dingen in de keuken: _____

Zelfstandige naamwoorden zijn namen van **mensen, dieren en dingen**.

Oefening 4 Hieronder staan zes rijen woorden. Dat zijn niet allemaal zelfstandige naamwoorden. Zoek de zelfstandige naamwoorden op.

fles	zaag	lachen	fiets	koningin	nooit
boerin	kort	gisteren	aardig	kloek	moelijk
jij	drinken	bed	wachten	zwemmen	auto
wandelen	beer	slapen	vrolijk	eend	snoek
mooi	schip	jager	neef	gauw	ooievaar
haring	jullie	lamp	zwaluw	schelvis	vliegtuig

D De vrouw zat op een stoel voor het raam.

Voor het zelfstandig naamwoord *vrouw* staat het woordje *de*, voor het zelfstandig naamwoord *raam* staat het woordje _____ en voor het zelfstandig naamwoord *stoel* staat het woordje _____.

De woordjes *de*, *het* en *een* noemen we **lidwoorden**. Voor een zelfstandig naamwoord kunnen we altijd een lidwoord zetten. We kunnen dus ook zeggen:

Zelfstandige naamwoorden zijn woorden waarvoor we een lidwoord kunnen zetten.

Oefening 5 Zoek de zelfstandige naamwoorden.

1. Vader zit in zijn stoel de krant te lezen. 2. De hond ligt onder de tafel. 3. De poes zit op de vensterbank. 4. Moeder is in de keuken. 5. Ze is klaar met de afwas en zet koffie. 6. Ze drinkt graag een kopje koffie, maar ik heb liever thee. 7. Mijn broertje speelt met zijn blokkendoos. 8. Ik zit aan de tafel een boek te lezen. 9. Dat boek heb ik van mijn vriend geleend. 10. Het is bijna acht uur. 11. Vader zet de televisie aan, want om acht uur komt het nieuws. 12. Na het nieuws komt er een mooie film. 13. Als die film is afgelopen, is het tijd om naar bed te gaan. 14. Ik luister ook graag naar mooie muziek. 15. Als ik uit school kom, zet ik altijd meteen mijn radio aan.

E *De lucht, de tijd, de krant, het lawaai, het gevoel, de lengte.*

Dit zijn zelfstandige naamwoorden, want er staat een _____ voor.

Er zijn dus veel meer zelfstandige naamwoorden dan namen van mensen, dieren en dingen. Alle woorden waarvoor een lidwoord staat of waarvoor we een lidwoord kunnen zetten, zijn zelfstandige naamwoorden.

Oefening 6 Zet een lidwoord voor de zelfstandige naamwoorden.

1. _____ uur	5. _____ nacht	9. _____ behang	13. _____ hoop
2. _____ vakantie	6. _____ graf	10. _____ vrede	14. _____ water
3. _____ hoogte	7. _____ vraag	11. _____ woord	15. _____ gezicht
4. _____ geluid	8. _____ antwoord	12. _____ zin	16. _____ pijn

F Mijn broer heet **Jan** ik ik heet **Piet**. Onze achternaam is **Jansen**.

Alle mensen hebben een eigen naam: Jan, Piet, Teun, Frits, Joke, Lenie. Ook huisdieren hebben vaak een eigen naam: Onze hond heet *Bello* en onze poes heet *Mies*. En landen, steden, dorpen, provincies, rivieren en bergen hebben ook een eigen naam: *Assen* is de hoofdstad van *Drente*. *De Rijn* ontspringt in *Zwitserland*. *De Mont Blanc* is de hoogste berg van *Europa*.

Alle *eigennamen* zijn zelfstandige naamwoorden. Je moet ze met een hoofdletter schrijven.

Maar de namen van *dagen* en *maanden* schrijf je met een kleine letter: zondag, maandag, februari, augustus.

G Enkelvoud en meervoud

Er zaten drie **mannen** in de auto.

Het werk duurde drie **dagen**.

De woorden **mannen** en **dagen** zijn zelfstandige naamwoorden. Omdat er meer dan één man in de auto zat, staat er **mannen**. En omdat het werk meer dan één dag duurde, staat er **dagen**.

Mannen en *dagen* staan in het meervoud. Ook de woorden mensen, huizen, bloemen staan in het **meervoud**.

De woorden boek, mens, huis staan in het **enkelvoud**.

Oefening 7 Wat is het meervoud van de volgende woorden?

1. woord _____	6. week _____	11. tuin _____
2. tulp _____	7. maand _____	12. pad _____
3. kat _____	8. paar _____	13. boot _____
4. mes _____	9. pas _____	14. slag _____
5. plank _____	10. broek _____	15. uur _____

Oefening 8 Schrijf nu het meervoud van de volgende woorden op.

1. moeder _____	6. vogel _____	11. winkel _____
2. vader _____	7. ooievaar _____	12. appel _____
3. jongen _____	8. kanarie _____	13. dokter _____
4. meisje _____	9. vleugel _____	14. vinger _____
5. tante _____	10. snavel _____	15. tafel _____

Je ziet dat de zelfstandige naamwoorden uit oefening 7 in het meervoud en krijgen en die uit oefening 8 een s.

De meest zelfstandige naamwoorden krijgen in het meervoud en of s.

2. Lidwoorden

Als ik zeg: *De poes* zat voor *het raam*, dan bedoel ik een *bepaalde* poes, onze poes. En *het raam* is een *bepaald* raam, het raam van de kamer.

Maar als ik zeg: Er zat *een poes* voor de deur, dan is dat niet een bepaalde poes, maar een of andere poes.

De en het zijn bepaalde lidwoorden, een is een onbepaald lidwoord.

3. Bijvoeglijke naamwoorden

A Frieda is een *aardig* meisje.

Ze heeft een *hoog* voorhoofd, *zwart* haar, een *kleine* neus en *ronde* wangen.

Aardig zegt iets van het zelfstandig naamwoord *meisje*. Het zegt wat voor meisje ze is.

Hoog zegt iets van het zelfstandig naamwoord _____, *zwart* zegt iets van het zelfstandig naamwoord _____, *kleine* zegt iets van het zelfstandig naamwoord _____ en

ronde zegt iets van het zelfstandig naamwoord _____.

Zulke woorden, die iets zeggen van een zelfstandig naamwoord, noemen we **bijvoeglijke naamwoorden**.

B Ze is een *aardig* meisje. – Het meisje is *aardig*.

Mijn *oude* tante. – Mijn tante wordt *oud*.

Een bijvoeglijk naamwoord staat meestal vóór een zelfstandig naamwoord, maar kan er ook achter staan (na de werkwoorden *zijn* en *worden*).

Oefening 9 Zoek de bijvoeglijke naamwoorden.

1. Wat hebben jullie een mooie tuin.
2. Ja, de tuin is heel mooi.
3. Ik heb een nieuwe fiets gekregen.
4. Deze fiets is nieuw.
5. Er zat een lange scheur in zijn broek.
6. Achter in de tuin staat een hoge boom.
7. Hij lag in een diepe slaap.
8. Op dit punt is de rivier heel diep.
9. Aan de muur hing een prachtig schilderij van een beroemd schilder.
10. Het is vandaag mooi weer.
11. Het weer wordt mooi.
12. Ik kon die moeilijke lesjes niet maken.
13. Die opgaven zijn niet moeilijk.
14. Het zieke kind had hoge koorts.
15. Teun werd boos.
16. Het was een warme dag.
17. Het is hier erg warm.
18. Je handen zijn vuil.

4. De trappen van vergelijking

We zetten twee jongens naast elkaar en gaan ze vergelijken.

We zien dat ze even groot zijn: Jan is *even groot* als Piet.

Piet is *net zo groot* als Jan.

Twee andere jongens zijn niet even groot: Wim is *groter* dan Kees.

Nu zetten we een *grotere* jongen naast Wim en Kees. Joop is het *grootst*.

Joop is de *grootste* van de drie. Hij is de *grootste* jongen van de klas.

Dit is een *mooi* huis.

Dat huis is *mooier*.

Hun huis is het *mooist*.

Mooier is de vergrotende trap, **mooist** is de overtreffende trap.

Bij de vergrotende trap komt achter het bijvoeglijk naamwoord **er**: mooier, groter, hoger.

Bij de overtreffende trap komt achter het bijvoeglijk naamwoord **st**: mooist, grootst, hoogst.

5. Persoonlijke voornaamwoorden

A In plaats van *Jan gaat naar huis* kunnen we zeggen: *Hij* gaat naar huis.

In plaats van *Annie is ziek* kunnen we zeggen: *Zij* is ziek, *ze* is ziek.

Hij en **zij** noemen we persoonlijke voornaamwoorden.

De persoonlijke voornaamwoorden zijn: **ik, jij (je), u, hij, zij (ze), wij (we), jullie, zij (ze).**

Enkelvoud

1. *Ik* ga zwemmen.
2. *Je* moet voortmaken.
Wilt *u* het doen, meneer?
3. *Hij* gaat niet mee.
Zij (ze) gaat niet mee.

Meervoud

1. *Wij (we)* gaan zwemmen.
2. *Jullie* moeten het doen.
Wat zoekt *u*, dames?
3. *Zij (ze)* gaan niet mee.

B Bij de persoonlijke voornaamwoorden in de eerste rij hoort een voornaamwoord uit de tweede rij.

Enkelvoud

1. *Ik* heb het gehoord. — Piet heeft het *mij* verteld. Piet heeft het *me* verteld.
2. *Je* moet voortmaken. — Ik zal *je* helpen.
Jij moet het doen. — Nellie heeft het aan *jou* gevraagd.
Wilt *u* het doen, meneer? — Deze brief is voor *u*.
3. *Hij* kan het niet alleen. — Ik zal *hem* helpen. Dit boek is van *hem*.
Zij (ze) was in de stad. — Ik heb *haar* gezien. Deze tas is van *haar*.

Meervoud

1. *Wij (we)* gaan verhuizen. — Jan heeft het *ons* verteld. Dit huis is van *ons*.
2. *Jullie* moeten voortmaken. — Ik zal *jullie* helpen. Ik ga met *jullie* mee.
Wat zoekt *u*, dames? — Kan ik *u* helpen, dames?
3. *Zij (ze)* gaan niet mee. — Ik heb het *ze* gevraagd. Ik heb het *hun* gevraagd.
Ik ga met *ze* mee. Ik ga met *hen* mee.

Oefening 10 Zoek de persoonlijke voornaamwoorden en schrijf de zelfstandige naamwoorden op de schrijflijn.

1. Wil je me even helpen met de afwas? 2. Wat gaan jullie vanmiddag doen? _____
3. Ga jij even naar de warme bakker voor brood. 4. Is deze fiets van jou? _____
5. Kunt u me zeggen waar het postkantoor is? 6. Waar gaan jullie in de _____
vakantie naar toe? 7. We wisten er niets van, maar ze hebben het ons verteld. _____
8. Kan ik u helpen? 9. Heb je hun de bloemen al gebracht? 10. Joke is nog _____
niet thuis. Weet je waar ze is? 11. Ik heb haar straks nog gezien. 12. Is deze _____
tas van haar? 13. Nee, die is van mij. 14. Tante komt zaterdag bij ons. 15. Ze _____
gaven mij de schuld. 16. Ze heeft hun om hulp gevraagd. _____

6. Bezittelijke voornaamwoorden

Ik heb een fiets – Het is **mijn** fiets. **Zij** heeft twee kinderen – Het zijn **haar** kinderen.

Bij ieder persoonlijk voornaamwoord hoort een *bezittelijk voornaamwoord*.

Het bezittelijk voornaamwoord staat altijd **voor een zelfstandig naamwoord**: *mijn* boek, *jouw* fiets, *zijn* jas, *haar* tas, *ons* huis, *jullie* hond, *hun* tuin.

Enkelvoud		Meervoud	
pers. vnw.	bez. vnw.	pers. vnw.	bez. vnw.
1. ik	– dit is <i>mijn</i> boek	1. wij, we	– dit is <i>ons</i> huis
2. jij	– dit is <i>jouw</i> boek	2. jullie	– dit is <i>jullie</i> huis
je	– hier is <i>je</i> boek	u	– dit is <i>uw</i> huis
u	– dit is <i>uw</i> boek		
3. hij	– dit is <i>zijn</i> boek	3. zij, ze	– dit is <i>hun</i> huis
zij,ze	– dit is <i>haar</i> boek		

Oefening 11 Vul in: *persoonlijk voornaamwoord* of *bezittelijk voornaamwoord*.

Jou is een _____ voornaamwoord: Is deze fiets van **jou**?

Jouw is een _____ voornaamwoord: Is dit **jouw** fiets?

U is een _____ voornaamwoord: **U** heeft gelijk, meneer.

Uw is een _____ voornaamwoord: Is dit **uw** auto?

Je is een _____ voornaamwoord: **Je** moet opschieten.

Je is een _____ voornaamwoord: Hier is **je** boek.

Ons is een _____ voornaamwoord: Hij heeft **ons** geplaagd.

Ons is een _____ voornaamwoord: Dit is **ons** huis.

Oefening 12 Zet achter de woorden op de schrijflijn *pers. vnw.* of *bez. vnw.*

1. <i>Mijn</i> zuster gaat met <i>haar</i> vriendin naar Parijs.	<i>mijn</i> _____	<i>haar</i> _____
2. <i>Ze</i> hebben <i>hun</i> koffers al gepakt.	<i>ze</i> _____	<i>hun</i> _____
3. <i>Ze</i> mogen met een oom van <i>hen</i> meerijden.	<i>ze</i> _____	<i>hen</i> _____
4. Daar stopt de auto al voor <i>ons</i> huis.	<i>ons</i> _____	
5. 'Stappen <i>jullie</i> maar in,' zegt <i>haar</i> oom.	<i>jullie</i> _____	<i>haar</i> _____
6. 'Ik leg <i>jullie</i> koffer wel in de achterbak.'	<i>ik</i> _____	<i>jullie</i> _____
7. <i>Ze</i> namen afscheid van <i>ons</i> en stapten in.	<i>ze</i> _____	<i>ons</i> _____
8. <i>Wij</i> wensten <i>hun</i> een goede reis.	<i>wij</i> _____	<i>hun</i> _____
9. <i>U</i> mag <i>uw</i> auto hier niet parkeren.	<i>u</i> _____	<i>uw</i> _____
10. Vertelde <i>zij</i> ons wel over <i>jouw</i> bekeuring?	<i>zij</i> _____	<i>jouw</i> _____

7. Aanwijzende voornaamwoorden

Deze boom, die vrouw, dit boek, dat huis.

De aanwijzende voornaamwoorden zijn: **deze, die, dit, dat**

Oefening 13 Vul in: pers. vnw., bez., vnw. of aanw. vnw.

1. Heeft <i>hun</i> broer je <i>dat</i> verteld?	hun _____	dat _____
2. Zijn <i>deze</i> boeken van <i>jou</i> ?	deze _____	jou _____
3. Heb <i>je</i> <i>je</i> trein nog gehaald?	je _____	je _____
4. <i>Haar</i> oudste zuster hielp <i>haar</i> .	haar _____	haar _____
5. Gaan <i>jullie</i> <i>deze</i> week met vakantie?	jullie _____	deze _____
6. Ik vroeg <i>hun</i> of ze <i>mij</i> wilden helpen.	hun _____	mij _____
7. Wat is <i>jullie</i> tuin mooi. <i>Dat</i> vind ik ook.	jullie _____	dat _____
8. Is <i>dit</i> <i>jouw</i> fiets, Jan?	dit _____	jouw _____
9. Nee, <i>die</i> is niet van <i>mij</i> .	die _____	mij _____
10. <i>Haar</i> hebben ze het niet gevraagd.	haar _____	ze _____
11. Ga <i>je</i> mee zwemmen. Ik ga met <i>je</i> mee.	je _____	je _____
12. <i>Dat</i> moeten <i>jullie</i> aan je leraar vragen.	dat _____	jullie _____

8. Vragende voornaamwoorden

Wie heeft je dat verteld?

Welk boek vind je het mooist?

Wat zei hij tegen je?

Welke winkel bedoel je?

De vragende voornaamwoorden zijn: **wie, wat, welk, welke.**

Oefening 14 Vul in: pers. vnw., bez. vnw., aanw. vnw. of vrag. vnw.

1. <i>Welk</i> voornaamwoord is <i>dit</i> ?	welk _____	dit _____
2. Kunnen <i>jullie</i> me <i>dat</i> zeggen?	jullie _____	dat _____
3. <i>Welke</i> landen grenzen aan <i>ons</i> land?	welke _____	ons _____
4. <i>Wat</i> is de hoofdstad van <i>die</i> landen?	wat _____	die _____
5. Is dit <i>jouw</i> boek of is het van <i>haar</i> ?	jouw _____	haar _____
6. Nee, <i>dat</i> boek is van <i>haar</i> broer.	dat _____	haar _____
7. Wie van <i>jullie</i> heeft <i>deze</i> vraag goed?	jullie _____	deze _____
8. Waarom heb <i>je</i> het <i>haar</i> niet gevraagd?	je _____	haar _____
9. <i>Jou</i> zullen <i>we</i> het maar niet vragen.	jou _____	we _____
10. Weet <i>u</i> dat <i>uw</i> lichten nog branden?	u _____	uw _____

HERHALING

Oefening 15 Schrijf de bijvoeglijke naamwoorden en de zelfstandige naamwoorden op.

Bijv. naamw.

Zelfst. naamw.

1. Vanmorgen heb ik je aardige brief ontvangen.
2. We hebben een lange wandeling door het bos gemaakt.
3. Vind je deze peren niet erg duur?
4. De oude dame is naar het ziekenhuis vervoerd.
5. De brutale jongen gaf een onbeleefd antwoord.
6. We hebben een fijne vakantie gehad.
7. Vroeger droegen de heren hoge, witte boorden.
8. Er is een verschrikkelijk ongeluk gebeurd.
9. Dat ijzeren hek is pas geverfd.

Oefening 16 Benoem de schuin gedrukte woorden. Gebruik de afkortingen: *znw.*, *bnw.*, *bep. lidw.*, *onbep. lidw.*, *pers. vnw.*, *bez. vnw.*, *aanw. vnw.*, *vrag. vnw.*

1. Ik heb *hem de* hele dag niet gezien.
2. Heb *je* gehoord dat ze *ziek* is?
3. Ze zeggen dat het *jouw schuld* is.
4. *Wie* van *jullie* heeft de ruit gebroken?
5. Zie je die *witte* vogels? *Dat* zijn meeuwen.
6. *Wat* zei *je* vriendin, toen je thuis kwam?
7. Heb je het *haar* verteld? Wat zei *ze*?
8. *Haar* moeder was erg *ongerust*.
9. Heb *je je* werk nu nog niet af?

hem	_____	de	_____
je	_____	ziek	_____
jouw	_____	schuld	_____
wie	_____	jullie	_____
witte	_____	dat	_____
wat	_____	je	_____
haar	_____	ze	_____
haar	_____	ongerust	_____
je	_____	je	_____

Oefening 17 Benoem de schuin gedrukte woorden als in oefening 16.

1. *Wat* moeten we met *dat* oude brood?
2. *We* hebben *een* cadeautje voor haar gekocht.
3. Het is bij *hen* altijd heel *gezellig*.
4. *Wie* heeft *jullie* dat verteld?
5. *Hun* vader heeft *hun* dikwijls gewaarschuwd.
6. Is dit *jouw* tas? Nee, die is van *haar*.
7. Is deze tas van *jou*? Nee, die is van *haar* moeder.

wat	_____	dat	_____
we	_____	een	_____
hen	_____	gezellig	_____
wie	_____	jullie	_____
hun	_____	hun	_____
jouw	_____	haar	_____
jou	_____	haar	_____

● **Onbepaalde voornaamwoorden**

Er is *iemand* aan de deur. Er is zeker *iets* gebeurd. *Men* beweert, dat zijn zoon professor is.

Met *iemand* bedoelen we geen *bepaalde* persoon: we weten niet precies wie er aan de deur is. Ook *iets* is *onbepaald*: We weten niet precies wat er gebeurd is. Met *men* bedoelen we geen bepaalde personen: we kunnen of willen niet zeggen, wie dit beweert.

Iemand, men en *iets* zijn **onbepaalde voornaamwoorden**.

De meest voorkomende onbepaalde voornaamwoorden zijn:
men, iemand, niemand, iedereen, iets, niets.

● **Oefening 18** Benoem de voornaamwoorden in de volgende zinnen.

Gebruik de afkortingen: *pers. vnw.*, *bez. vnw.*, *aanw. vnw.*, *vrag. vnw.*, *onbep. vnw.*

1. Waarom heeft men ons dat niet eerder bericht?
1. *men* _____ 2. *ons* _____ 3. *dat* _____
2. Dat moet je maar aan iemand anders vragen.
1. *dat* _____ 2. *je* _____ 3. *iemand* _____
3. Begrijpen jullie waarom ze niets van zich laten horen?
1. *jullie* _____ 2. *ze* _____ 3. *niets* _____
4. 'Wie heeft je met dat werk geholpen?' vroeg haar leraar.
1. *wie* _____ 2. *je* _____ 3. *haar* _____
5. Als je iets niet begrijpt, moet je het maar aan mij vragen.
1. *je* _____ 2. *iets* _____ 3. *mij* _____
6. Op die manier komt er niets van je werk terecht.
1. *die* _____ 2. *niets* _____ 3. *je* _____

● **Oefening 19** Vul in: *pers. vnw.*, *bez. vnw.*, *aanw. vnw.*, *vrag. vnw.*, *onbep. vnw.*

1. Niemand van ons had er iets van begrepen. *niemand* _____ *iets* _____
2. Iedereen vond dit een leuk plan. *iedereen* _____ *dit* _____
3. Wat is er met jou aan de hand. *wat* _____ *jou* _____
4. Wie van jullie wil me even helpen? *wie* _____ *me* _____
5. Die foto van haar is erg mooi. *die* _____ *haar* _____
6. Heeft iemand mijn tas gezien? *iemand* _____ *mijn* _____
7. Welk boek vind je het mooist? *welk* _____ *je* _____
8. Niemand geloofde dat vreemde verhaal. *niemand* _____ *dat* _____

● **Betrekkelijke voornaamwoorden**

- A 1. De jongen **die** daar zit, is mijn broer John.
2. Het boek **dat** ik lees, is erg spannend.

In zin 1 heeft **die** betrekking op het znw. *jongen*. Het wijst aan welke jongen wordt bedoeld.

In zin 2 heeft **dat** betrekking op het znw. *boek*. Het wijst aan welk boek wordt bedoeld.

Die en **dat** noemen we betrekkelijke voornaamwoorden, omdat ze betrekking hebben op een voorafgaand zelfstandig naamwoord. Dit zelfstandig naamwoord noemen we het **antecedent**.

- B Alles **wat** hij zei was de moeite waard.
Dat is iets **wat** ik niet begrijp.

Na *alles* en *iets* gebruiken we het betrekkelijk voornaamwoord **wat**.

- C 1. Flip is niet geslaagd, **wat** ik jammer vind.
2. Nel gaf geen antwoord, **wat** mij verbaasde.

In deze zinnen heeft **wat** geen betrekking op één voorafgaand woord, zoals **die** en **dat**, maar op een hele zin: Flip is niet geslaagd. Nel gaf geen antwoord.

Het betrekkelijk voornaamwoord **wat** wordt gebruikt, als het antecedent *een hele zin* is.

● **Oefening 20** Schrijf het *betrekkelijk voornaamwoord* en het *antecedent* op.

	<i>Betr. vnw.</i>	<i>Antecedent</i>
1. De tijd die ik over heb, besteed ik aan mijn hobby.	_____	_____
2. Waar staat de zin die Koos niet begrijpt?	_____	_____
3. De jongen die links op de foto staat, ben ik.	_____	_____
4. Het meisje dat naast mij staat, is mijn nichtje Ans.	_____	_____
5. Alles wat ik had voorspeld, kwam uit.	_____	_____
6. Dit is het boek dat ik heb gekregen.	_____	_____
7. Dat is iets wat ik niet kan verklaren.	_____	_____
8. Hij wilde mij niet helpen, wat ik niet aardig vond.	_____	_____
9. Mijn ouders hebben een boerderijtje in Friesland gekocht dat we erg leuk vinden.	_____	_____
10. Mijn ouders hebben een boerderijtje in Friesland gekocht, wat we erg leuk vinden.	_____	_____

● **Oefening 21** Benoem de voornaamwoorden in de volgende zinnen.

Afkortingen: *pers. vnw.*, *bez. vnw.*, *aanw. vnw.*, *vrag. vnw.*, *onbep. vnw.*, *betr. vnw.*

1. Heeft iemand van jullie misschien een lucifer voor me?

1. *iemand* _____ 2. *jullie* _____ 3. *me* _____

2. De twee boeken die ze hadden gekocht, gaven ze haar op haar verjaardag.

1. *die* _____ 2. *ze* _____ 3. *haar* _____ 4. *haar* _____

3. Zij wonen in een huis dat veel te groot voor hen is.

1. *zij* _____ 2. *dat* _____ 3. *hen* _____

4. Niemand van hen wist iets van deze plannen af.

1. *niemand* _____ 2. *hen* _____ 3. *iets* _____ 4. *deze* _____

5. Wat bedoelde zij met de opmerking die ze tegen ons maakte?

1. *wat* _____ 2. *zij* _____ 3. *die* _____ 4. *ons* _____

6. Dat is iets wat niemand begrijpt.

1. *dat* _____ 2. *iets* _____ 3. *wat* _____ 4. *niemand* _____

7. Heb je hun iets voor hun moeite gegeven?

1. *je* _____ 2. *hun* _____ 3. *iets* _____ 4. *hun* _____

8. Wat heb je haar verteld? Alles wat jij mij hebt verteld.

1. *wat* _____ 2. *haar* _____ 3. *wat* _____ 4. *mij* _____

Oefening 22 Herhaling. Benoem de schuin gedrukte woorden.

Afkortingen: *znw.*, *bnw.*, *pers. vnw.*, *bez. vnw.*, *aanw. vnw.*, *vrag. vnw.*

1. *Dit* is het *mooiste* lied dat ik ken.

dit _____ *mooiste* _____

2. Van *wie* heb je *die* sjaal gekregen?

wie _____ *die* _____

3. Is die mooie *auto* van *je* broer?

auto _____ *je* _____

4. *Ons* huis heeft vier *grote* kamers.

ons _____ *grote* _____

5. *Haar* zuster is al een hele maand *ziek*.

haar _____ *ziek* _____

6. Hebben *jullie* een prettige *dag* gehad?

jullie _____ *dag* _____

7. *Ze* gaven *haar* een shirt op *haar* verjaardag.

haar _____ *haar* _____

8. Zo kom *je* nooit klaar met *je* studie.

je _____ *je* _____

9. *Wat* vinden jullie van *dit* plannetje?

wat _____ *dit* _____

10. In *welke* zaak heb je *dit* gekocht?

welke _____ *dit* _____

11. *We* wachten even op *zijn* zus Riek.

we _____ *zijn* _____

12. *Jouw* fiets staat voor *ons* huis.

jouw _____ *ons* _____

9. Bijwoorden

- A 1. Het shirt ligt *daar*. *Daar* zegt **waar** het shirt *ligt*.
2. Ze komen *morgen*. *Morgen* zegt **wanneer** ze *komen*.
3. Dat heb je *goed* gedaan. *Goed* zegt **hoe** je het hebt *gedaan*.

Daar hoort bij het werkwoord *ligt*, *morgen* bij het werkwoord *komen*, *goed* bij het werkwoord *gedaan*.

Een woord dat bij een werkwoord hoort en antwoord geeft op de vraag **waar?** **wanneer?** of **hoe?** is een **bijwoord**.

- B 1. Dit is een *goed* boek. 2. Dat heb je *goed* gedaan.

In zin 1 zegt *goed* iets van een _____ naamwoord (*boek*). Het is dus een _____ naamwoord.

In zin 2 hoort *goed* niet bij een zelfstandig naamwoord, maar bij een _____.

Het zegt *hoe* je het hebt *gedaan*. Het is dus geen _____ naamwoord, maar een **bijwoord** bij een _____.

- C 1. Dit is een *goed* idee. 2. Dit is een *heel* goed idee.

In zin 1 is *goed* een _____ naamwoord.

In zin 2 hoort *heel* bij het _____ naamwoord *goed*. Het zegt *hoe* goed het is. *Heel* is een **bijwoord** bij een bijvoeglijk naamwoord.

- D 1. Dat heb je *goed* gedaan. 2. Dat heb je *heel* goed gedaan.

In zin 1 is *goed* een _____ bij het werkwoord _____.

In zin 2 is *heel* een **bijwoord** bij het bijwoord *goed*.

Een bijwoord hoort bij een **werkwoord**, een **bijvoeglijk naamwoord** of een ander **bijwoord**.
Een bijwoord hoort nooit bij een zelfstandig naamwoord.

Veel voorkomende bijwoorden zijn:

gisteren	steeds	zeker	toch
vandaag	thans	heel	nog
morgen	nu	erg	trouwens
vanavond	meestal	zeer	graag
toen	reeds	tamelijk	niet
nooit	al	enigszins	misschien
altijd	hier	daarom	waarschijnlijk
vaak	daar	dus	slechts
dikwijls	overal	werkelijk	bijna
soms	nergens	pas	wel

Oefening 23 Schrijf achter de woorden op de schrijfflijn *bnw.* (bijvoeglijk naamwoord) of *bijw.* (bijwoord).

1. Dat is een heel mooi schilderij.	heel _____	mooi _____
2. Jo heeft erg mooi gezongen.	erg _____	mooi _____
3. Het gebak is heerlijk.	heerlijk _____	
4. Het gebak is werkelijk heerlijk.	werkelijk _____	heerlijk _____
5. Greetje kan heerlijk koken.	heerlijk _____	
6. Misschien kookt ze vandaag wel.	misschien _____	wel _____
7. Hij is buitengewoon knap.	buitengewoon _____	knap _____
8. Ik heb me lelijk bezeerd.	lelijk _____	
9. Vroeger was oom rijk	vroeger _____	rijk _____
10. We hebben heel hard gewerkt.	heel _____	hard _____
11. Had dat maar eerder gezegd!	maar _____	eerder _____
12. Nellie is altijd ontevreden.	altijd _____	ontevreden _____
13. Je hebt de deur niet goed gesloten.	niet _____	goed _____
14. Tessa is nooit moe.	nooit _____	moe _____
15. Janna komt meestal te laat.	meestal _____	te _____
16. Dat heb je uitstekend gedaan.	uitstekend _____	
17. Is het echt waar?	echt _____	waar _____
18. Is Koos nu al klaar?	nu _____	klaar _____

Oefening 24 Bijvoeglijk naamwoord of bijwoord? Vul in: *bnw.* of *bijw.*

- Dit werk is niet goed; je hebt het heel slecht gemaakt.
1. *niet* _____ 2. *goed* _____ 3. *heel* _____ 4. *slecht* _____
- Je kon heel duidelijk zien, dat Ankie erg ziek was.
1. *heel* _____ 2. *duidelijk* _____ 3. *erg* _____ 4. *ziek* _____
- Teun heeft een goed verstand, maar gewoonlijk werkt hij niet hard.
1. *goed* _____ 2. *gewoonlijk* _____ 3. *niet* _____ 4. *hard* _____
- Inge is een aardig meisje, maar soms is ze wel een beetje bazig.
1. *aardig* _____ 2. *soms* _____ 3. *wel* _____ 4. *bazig* _____
- Het was vandaag werkelijk heerlijk buiten.
1. *vandaag* _____ 2. *werkelijk* _____ 3. *heerlijk* _____ 4. *buiten* _____
- Vanmorgen was het heel mooi weer, maar later werd de lucht grijs.
1. *vanmorgen* _____ 2. *heel* _____ 3. *mooi* _____ 4. *grijs* _____

10. Voorzetsels

Ze stond *voor* het raam, *in* de tuin, *achter* het huis.

Het huis *van* mijn oom, *naast* de kerk, *op* de hoek.

Van, voor, achter, in, op, boven, aan, tegen zijn voorzetsels.

Voorzetsels staan meestal voor een zelfstandig naamwoord.

11. Telwoorden

1. een, twee, drie, tachtig; tachtig; veel, alle, weinige, verscheidene, beide.

2. eerste, tweede, honderdste; laatste, hoeveelste.

1. Telwoorden die een *aantal* noemen, zijn **hoofdtelwoorden**:

een, twee, zes, duizend; veel, alle, enkele, enige.

Telwoorden die een *plaats in een rij* aangeven, zijn **rangtelwoorden**:

eerste, tweede, derde, tiende; laatste, hoeveelste.

Oefening 25 Benoem de *voornaamwoorden* en de *telwoorden*.

Afkortingen: *pers. vnw.*, *bez.*, *vnw.*, *aanw. vnw.*, *vrag. vnw.*, *hoofdtelw.*, *rangtelw.*

1. Wie weet, hoeveel vijf achtste van veertig is?

1. *wie* _____ 2. *achtste* _____ 3. *veertig* _____

2. Enkele weken geleden logeerden mijn beide nichtjes Jo en Nel bij ons.

1. *enkele* _____ 2. *mijn* _____ 3. *beide* _____ 4. *ons* _____

3. Ik heb je verscheidene keren gezegd, dat je je zusje Dollie niet moet plagen.

1. *je* _____ 2. *verscheidene* _____ 3. *je* _____ 4. *je* _____

4. Ze wonen al enkele jaren in het laatste huis van onze straat.

1. *ze* _____ 2. *enkele* _____ 3. *laatste* _____ 4. *onze* _____

5. Dit is de derde keer dat ik jullie deze opgave heb uitgelegd.

1. *dit* _____ 2. *derde* _____ 3. *jullie* _____ 4. *deze* _____

6. Op welke datum is zij jarig, op 22 november of op de drieëntwintigste?

1. *welke* _____ 2. *zij* _____ 3. *22* _____ 4. *drieëntwintigste* _____

7. De leraar gaf hun enkele lesjes op, die ze thuis moesten maken.

1. *hun* _____ 2. *enkele* _____ 3. *ze* _____

8. 'Wie heeft je dat verteld?' vroeg haar zus verontwaardigd.

1. *wie* _____ 2. *je* _____ 3. *dat* _____ 4. *haar* _____

9. Alle spelers die aan deze wedstrijd meedoen, moeten om twee uur aanwezig zijn.

1. *alle* _____ 2. *deze* _____ 3. *twee* _____

12. Voegwoorden

A 1. Jan ging zwemmen. Piet ging zwemmen.

Jan *en* Piet gingen zwemmen.

Het onderwerp *Jan* en het onderwerp *Piet* worden door het *voegwoord en* samengevoegd tot het onderwerp *Jan en Piet*.

2. De jonge honden *stoeiden*. De jonge honden *vochten*.

De jonge honden *stoeiden en vochten*.

Het gezegde *stoeiden* en het gezegde *vochten* worden door het _____ samengevoegd tot

_____.

B 1. Teun ging zwemmen. Piet ging ook zwemmen.

Deze twee zinnen kunnen we met het voegwoord *en* samenvoegen tot één zin:

Teun ging zwemmen *en* Piet ging ook zwemmen.

2. Jos ging zwemmen. Kees ging niet mee.

Deze twee zinnen kunnen we met het voegwoord *maar* samenvoegen tot één zin:

Jos ging zwemmen, *maar* Kees ging niet mee.

3. Jan ging niet zwemmen. Hij was verkouden.

Deze twee zinnen kunnen we met het _____ *want* _____.

Jan _____, *want* _____.

C 1. Jan ging zwemmen. De dokter had het hem verboden.

Uit deze twee zinnen kunnen we met het voegwoord *hoewel* één zin *samenstellen*:

Jan ging zwemmen, *hoewel* de dokter het hem had verboden.

2. Het eten stond al op tafel. Ik kwam thuis.

Uit deze twee zinnen kunnen we met het _____ *toen* _____:

Het eten stond op tafel, *toen* ik thuis kwam.

3. De laatste bus was al vertrokken. We moesten lopen.

Uit deze twee zinnen kunnen we _____ *zodat* _____:

De laatste bus was al vertrokken, *zodat* we moesten lopen.

Voegwoorden voegen zinsdelen of zinnen samen.

In A. voegt het voegwoord *en* twee zinsdelen samen, in B. en C. voegen de voegwoorden *en*, *maar*,

_____, _____, _____ en _____ twee zinnen samen.

D 1. De laatste bus was al vertrokken. We moesten lopen.
Daar de laatste bus al was vertrokken, moesten we lopen.

2. Jan was erg verkouden. Hij ging toch zwemmen.
Hoewel Jan erg verkouden was, ging hij toch zwemmen.

3. De leraar hoorde dit. Hij werd woedend.
Toen de leraar dit hoorde, werd hij woedend.

Het voegwoord kan ook aan het begin van een zin staan.

E Veel voorkomende voegwoorden zijn:

en	als	dat	terwijl	zodat
of	indien	hoewel	nadat	opdat
maar	omdat	toen	voordat	aangezien
want	daar	zodra	wanneer	tot

F We moeten goed op de volgende woorden letten!

1. *Toen* kwam de kampioen binnen. (Toen = op dat ogenblik: *bijwoord*).
Toen de kampioen binnenkwam, juichten de supporters. (*voegwoord*).
2. *Daar* ligt het dorp Eemnes. (Daar – op die plaats: *bijwoord*).
Daar het laat begon te worden, gingen we naar huis. (*voegwoord*).
3. *Wanneer* gaan jullie met vakantie? (Wanneer = op welke tijd: *bijwoord*).
Wanneer ik tijd heb, zal ik je schrijven. (Wanneer = als: *voegwoord*).
4. Wij zullen wachten *tot* maandag. (Tot: *voorzetsel*. Het staat voor een zelfstandig naamwoord).
Wij zullen wachten *tot* hij komt. (tot = *totdat*: *voegwoord*).
5. *Dat* geloof ik niet. (Dat: *aanwijzend voornaamwoord*).
George zei, *dat* hij het niet geloofde. (dat: *voegwoord*).

Oefening 26 Zet achter de zin: *voegw.*, *bijw.*, *voorz.* of *aanw. vnw.*

1. Wil je *dat* doen? (_____).
2. *Dat* wil ik wel doen. (_____).
3. Je beloofde *dat* ze het zou doen. (_____).
4. *Toen* had je de poppen aan het dansen. (_____).
5. Ik had *toen* geen zin meer. (_____).
6. *Toen* hij een agent zag, nam hij de benen. (_____).
7. Ik liep met Ans mee *tot* het eind van de straat. (_____).
8. Ik wachtte *tot* hij thuiskwam. (_____).
9. Ik kon niet naar school, *omdat* ik hoofdpijn had. (_____).
10. Ik lag in bed, *want* ik was ziek. (_____).
11. Het postkantoor is *daar*. (_____).
12. *Zodra* ik van Jos hoor, zal ik je opbellen. (_____).
13. *Daar* de laatste bus al was vertrokken, moesten we lopen. (_____).
14. Het had hard gevoren, *zodat* we fijn konden schaatsenrijden. (_____).
15. Ik dacht *dat* Ko ziek was. (_____).
16. Ja, *dat* dacht ik ook. (_____).
17. Jan vroeg *of* ik mee ging zwemmen. (_____).
18. Ik heb het geprobeerd, *maar* het is niet gelukt. (_____).

13. Werkwoorden

A Ik zit te **schrijven**.

1. Ik **schrijf** een brief.
2. Vader **schrijft** een brief.
3. Gisteren **schreef** ik een brief.
4. Gisteren **schreven** we een brief.
5. Ik heb een brief **geschreven**.

Ik zit te **lezen**.

1. Ik **lees** een mooi verhaal.
2. Mijn broer **leest** een mooi verhaal.
3. Gisteren **las** ik een mooi verhaal.
4. Gisteren **lazen** we een mooi verhaal.
5. We hebben een mooi verhaal **gelezen**.

In bijna iedere zin staat een woord dat we op veel manieren kunnen veranderen. Kijk maar naar de woorden **schrijven** en **lezen**. Die woorden kun je op vijf verschillende manieren veranderen:

schrijven: 1. schrijf   2. _____ 3. _____ 4. _____ 5. _____
lezen: 1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____ 5. _____

Oefening 27 Welke woorden in de volgende zinnen kun je net als in de voorbeelden steeds veranderen?

1. We kijken naar de televisie.
2. Ik ga naar school.
3. Cora dekt de tafel.
4. De wedstrijd begon om twee uur.
5. Het boek ligt op tafel.
6. Jan viel van de trap.
7. We luisterden naar de radio.
8. Ik sta altijd vroeg op.
9. De kinderen lachten om de clown.
10. Vroeger woonden ze hiernaast.
11. Nico maakt een lange wandeling.
12. Tante Lenie logeert bij ons.
13. Zie je dat vliegtuig.
14. De honden spelen in de tuin.

B Waarom veranderen die woorden? Het antwoord is helemaal niet moeilijk.

Kijk maar naar de volgende voorbeelden.

Ik **kijk** naar de televisie.

Jij **luistert** niet goed.

Hij **speelt** in de tuin.

Zij (*ze*) **zingt** een mooi lied.

Wij **kijken** naar de televisie.

Jullie **luisteren** niet goed.

Zij **spelen** in de tuin.

Ze **zingen** een mooi lied.

De woorden in het eerste rijtje staan in het **enkelvoud**. Ze zeggen wat één persoon doet (*ik, jij, hij, zij, ze*).

De woorden in de tweede rij staan in het **meervoud**. Hier gaat het telkens om **meer** personen (*wij, we, jullie, zij, ze*).

En kijk nu eens naar de volgende zinnen.

Ik **lees** een mooi verhaal.

Mijn zuster **kookt** vandaag.

Ank **speelt** met haar zusje.

Ik **ga** na bed.

Gisteren **las** ik een mooi verhaal.

Gisteren **kookte** ze voor haar moeder.

Gisteren **speelde** ze met haar vriendinnetje.

Gisteren **ging** ik vroeg naar bed.

In het eerste rijtje staat wat er **nu**, *op dit ogenblik*, gebeurt.

In het tweede rijtje staat wat er **gisteren**, *op een andere tijd*, gebeurde.

Ik **lees** een mooi verhaal: ik ben **nu** aan het lezen.

Gisteren **las** ik een mooi verhaal: ik was **gisteren**, op een andere tijd, aan het lezen.

Aan de vorm van de dik gedrukte woorden (*lees – las, kook – kookte, ga – ging*) kunnen we dus zien of iets **nu** of **op een andere tijd** gebeurt.

Nog enkele voorbeelden:

Tegenwoordig **komt** hij op tijd.
Tegenwoordig **gaat** hij met de auto.
Tegenwoordig **woont** hij in Alkmaar.
Tegenwoordig **werkt** hij in een garage.

In het verleden **kwam** hij nooit op tijd.
In het verleden **ging** hij met de trein.
Vroeger **woonde** hij in Amsterdam.
Vroeger **werkte** hij op een suikerfabriek.

Links staat wat hij *tegenwoordig* (nu, in deze tijd) doet.

Rechts staat wat hij *in het verleden* (vroeger) deed.

Woorden die zeggen in welke tijd iets gebeurt heten werkwoorden.

C

Lees en *las* zijn twee vormen van het werkwoord _____.

lees is de tegenwoordige tijdsvorm, *las* is de verleden tijdsvorm.

Ga en *ging* zijn twee _____.

ga is de _____, *ging* is de _____.

Komt en *kwam* zijn twee _____.

komt is de _____, *kwam* is de _____.

Speelt en *speelde* zijn twee _____, *speelde* is de _____.

We kunnen ook zeggen: *lees* is de *tegenwoordige tijd*, *las* is de *verleden tijd* van het werkwoord *lezen*.

Oefening 28 Zet het *werkwoord* op de schrijflijn en zet erachter: *tegenwoordige tijdsvorm* of *verleden tijdsvorm*.

	<i>holde</i>	—	<i>verleden tijdsvorm</i>
1. Ik holde naar de bushalte.	_____	—	_____
2. De koeien grazen in de wei.	_____	—	_____
3. Mijn broertje viel van de trap.	_____	—	_____
4. We zwemmen iedere dag.	_____	—	_____
5. Jan zwom naar de kant.	_____	—	_____
6. De chauffeur remde net op tijd.	_____	—	_____
7. Op de Veluwe groeien veel beuken.	_____	—	_____
8. De poes zat op de vensterbank.	_____	—	_____
9. Tegenwoordig rookt vader een pijp.	_____	—	_____
10. Vroeger rookte hij sigaretten.	_____	—	_____
11. Gera wacht al een half uur.	_____	—	_____
12. Mijn tante Jo logeert bij ons.	_____	—	_____

D De stam van het werkwoord

1. werken – ik werk   denken – ik denk   fietsen – ik fiets
doen – ik doe   gaan – ik ga   zien – ik zie

De vorm van het werkwoord na ik noemen we de **ik-vorm** of de **stam**.

2. wachten – ik wacht   fluiten – ik fluit   eten – ik eet   zitten – ik zit
vinden – ik vind   houden – ik houd   raden – ik raad   rijden – ik rijd

Als er een **t** in het werkwoord staat, is de laatste letter van de stam een **t**.

Als er een **d** in het werkwoord staat, is de laatste letter van de stam een **d**.

3. De stam is de **ik-vorm**, de vorm van het werkwoord na **ik**.

De stam van het werkwoord *wandelen* is dus *wandel*, want je zegt: ik _____ .

De stam van het werkwoord *lezen* is _____, want je zegt: ik _____ .

De stam van het werkwoord *lachen* is _____, want je zegt: ik _____ .

De stam van het werkwoord *praten* is _____, want _____ .

De stam van het werkwoord *graven* is _____, want _____ .

De stam van het werkwoord *kiezen* is _____, want _____ .

De stam van het werkwoord *houden* is _____, want _____ .

Oefening 29 Schrijf de stam (de ik-vorm) op van de volgende werkwoorden.

winnen _____	breien _____	hoesten _____	zeggen _____
vinden _____	rijden _____	niezen _____	vechten _____
lachen _____	spelen _____	houden _____	bellen _____
wachten _____	liggen _____	reizen _____	schelden _____
schrijven _____	meten _____	lijden _____	binden _____

E De tegenwoordige tijdsvorm

Als je zegt: ik *loop*, ik *werk*, ik *zie*, gebruiken we dus alleen de stam (de ik-vorm).

Maar als je zegt: jij *loopt*, jij *ziet*, dan hoor je dat er achter de stam nog een **t** komt. En bij **hij** of **zij** is dat net zo: hij *loopt*, hij *werkt*.

Dus:

ik loop	ik werk	ik slaap	ik schrijf
jij loopt	jij werkt	jij slaapt	jij schrijft
zij loopt	hij werkt	hij slaapt	hij schrijft

In plaats van *jij werkt* zeggen we heel vaak *je werkt*.

In plaats van *zij slaapt* zeggen we heel vaak *ze slaapt*.

F Ook als de laatste letter van de stam een **d** is (ik vind, ik houd, ik rijd), komt er een **t** achter bij *jij, je, hij, zij, ze, u*:

ik houd – jij houdt, je houdt, hij houdt, zij houdt, ze houdt, u houdt.

ik vind – jij vindt, je vindt, hij vindt, zij vindt, ze vindt, u vindt.

Na **jij, je, hij, zij, ze, u** altijd **STAM + T**.

G Vergelijk eens met elkaar:

je loopt – loop je?	je vindt – vind je?	
je gaat – ga je?	je houdt – houd je?	
je komt – kom je?	je wordt – word je?	

Als **je** of **jij** vóór het werkwoord staat, komt er een **t** achter de stam.

Als **je** of **jij** achter het werkwoord staat, komt er **geen t** achter de stam.

In de tegenwoordige tijd bijna altijd **STAM + T**.
Alleen de **STAM** na **ik** en als **je** of **jij** achter het werkwoord staat.

Oefening 30 Vul de tegenwoordige tijdsvorm in.

<i>lezen</i>	ik	_____	je	_____	_____	je?	_____	hij?
<i>blijven</i>	ik	_____	je	_____	_____	je?	hij	_____
<i>komen</i>	ik	_____	je	_____	_____	je?	zij	_____
<i>vinden</i>	ik	_____	je	_____	_____	je?	hij	_____
<i>winnen</i>	ik	_____	je	_____	_____	je?	hij	_____
<i>houden</i>	ik	_____	jij	_____	_____	je?	_____	hij?
<i>binden</i>	ik	_____	_____	_____	_____	je?	_____	zij?
<i>rijden</i>	ik	_____	u	_____	_____	u?	_____	je?

Oefening 31 Vul de tegenwoordige tijdsvorm in.

1. *Houden.* 1. Ik _____ van reizen. 2. _____ jij van reizen? 3. Koos _____ zich goed. 4. _____ je zusje niet van spinazie?
2. *Vinden.* 1. Hoe _____ je dit boek? 2. Zoek maar niet, je _____ het toch niet. 3. _____ u het mooi? 4. Wat _____ Jos ervan? 5. _____ je dit schilderij mooi? 6. Mijn nicht Evelien _____ het erg mooi.
2. *Worden.* 1. Ik _____ gek van dat lawaai. 2. Je _____ toch niet ziek? 3. Nel _____ gauw boos. 4. Waarom _____ je boos?

H Nu wordt het wat ingewikkelder. Let dus goed op!

1. Waarom **loop** / *je* / zo hard?

2. Waarom **loopt** / *je broer* / zo hard?

In zin 1 schrijven we alleen de stam, want **je** staat achter het werkwoord.

In plaats van *je* kunnen we *jij* zeggen. *Je* is een persoonlijk voornaamwoord.

In zin 2 hoort *je* bij *broer*. *Je* is dus een bezittelijk voornaamwoord.

In plaats van *je broer* kunnen we zeggen: *jouw broer*.

1. **Vind** / *je* / het boek mooi?

2. **Vindt** / *je broer* / het boek mooi?

In zin 1 schrijven we alleen de _____, want **je** is een _____ voornaamwoord.

In plaats van *Vind je?* kunnen we zeggen: _____.

In zin 2 hoort *je* bij _____. **Je** is dus een _____ voornaamwoord.

In plaats van *je broer* kunnen we zeggen: _____.

1. **Houd** / *je* / van voetballen.

2. **Houdt** / *je vader* / van voetballen?

In zin 1 schrijven we alleen de _____, want **je** is een _____ voornaamwoord.

In plaats van *Houd je?* kunnen we zeggen: _____.

In zin 2 hoort *je* bij _____. **Je** is dus een _____ voornaamwoord.

In plaats van *je vader* kunnen we ook zeggen: _____.

I De verleden tijdsvorm

Ik hoorde niet wat hij zei.

Wij hoorden het ook niet.

Waarom lachte je straks?

Waarom lachten jullie

Gisteren las ik een mooi verhaal.

Vroeger vond ik hem aardig.

Hij viel bijna van de trap.

Vanmorgen scheen de zon.

In het eerste rijtje staat achter de stam **de** of **te** in het enkelvoud en **den** of **ten** in het meervoud:

ik hoor – ik hoorde – wij hoorden

In het tweede rijtje is de **klinker** van de stam veranderd: ik lees – ik las.

De werkwoorden van het eerste rijtje zijn **regelmatige** werkwoorden.

De werkwoorden van het tweede rijtje zijn **onregelmatige** werkwoorden.

Oefening 32 Vul de verleden tijdsvorm in!

dansen _____

reizen _____

straffen _____

bukken _____

eisen _____

durven _____

wippen _____

fietsen _____

beven _____

vertellen _____

rekenen _____

rillen _____

duwen _____

betalen _____

verhuizen _____

Als de laatste letter van de stam **t** of **d** is, heeft de verleden tijd **twee t's** of **twee d's**.

lachen – stam: lach .	Verleden tijd: lach + te .	Dus één t .
wachten – stam: wacht .	Verleden tijd: wacht + te .	Dus twee t's .
kennen – stam: ken .	Verleden tijd: ken + de .	Dus één d .
raden – stam: raad .	Verleden tijd: raad + de .	Dus twee d's .

Oefening 33 Vul de verleden tijdsvorm in.

bereiken: ik _____	wachten: hij: _____	wennen: ik _____
duwen: hij _____	eisen: ik _____	landen: hij _____
rusten: wij _____	dragen: zij _____	vluchten: ze _____
starten: ik _____	wassen: ik _____	lusten: wij _____
praten: wij _____	stoten: zij _____	buigen: ik _____
stelen: hij _____	willen: hij _____	snijden: ze _____
hoesten: je _____	erven: ik _____	zuchten: ze _____
schrikken: we _____	zwerfen: hij _____	kuchen: hij _____

J Het deelwoord

1. We hebben een uur **gewandeld**.
Ik heb het van Kees **gehoord**.
Heb je wel goed **geluisterd**?

We hebben een uur **gefietst**.
Ko heeft de bus **gemist**.
Heb jij die tekening **gemaakt**?

Gewandeld, gehoord, geluisterd, gefietst, gemist, gemaakt noemen we **deelwoorden**.

	<i>verleden tijd</i>	<i>deelwoord</i>		<i>verleden tijd</i>	<i>deelwoord</i>
leren	– leerde	– geleerd	maken	– maakte	– gemaakt
betalen	– betaalde	– betaald	dansen	– danste	– gedanst

Deze werkwoorden zijn *regelmatig*. De verleden tijd wordt gevormd door **de** of **te** achter de stam te zetten en de deelwoorden hebben **d** of **t**.

Als je in de verleden tijd een **d** hoort (leerde, betaalde), dan is de laatste letter van het deelwoord een **d** (geleerd, betaald). Als je in de verleden tijd een **t** hoort, dan is de laatste letter van het deelwoord een **t**.

2. schrijven – schreef – <i>geschreven</i>	breken – brak – <i>gebroken</i>
vinden – vond – <i>gevonden</i>	helpen – hielp – <i>geholpen</i>

Deze werkwoorden zijn *onregelmatig*. In de verleden tijd verandert de klinker van de stam (ik lees – ik las, wij lazten – ik heb gelezen). En het deelwoord eindigt op **en** of **n** (gevonden, gekregen, gedaan, gegaan).

Oefening 34 *Verleden tijd en deelwoord*

veranderen	- veranderde	- veranderd	feliciteren	- _____	- _____
bouwen	- _____	- _____	groeien	- _____	- _____
gooien	- _____	- _____	knippen	- _____	- _____
schilderen	- _____	- _____	eisen	- _____	- _____
bestellen	- _____	- _____	reizen	- _____	- _____
straffen	- _____	- _____	wachten	- _____	- _____
wensen	- _____	- _____	proberen	- _____	- _____
dragen	- _____	- _____	trachten	- _____	- _____
antwoorden	- _____	- _____	schoppen	- _____	- _____
verhuizen	- _____	- _____	kiezen	- _____	- _____
leven	- _____	- _____	binden	- _____	- _____
geven	- _____	- _____	roken	- _____	- _____

K Hulpwerkwoorden

1. We **hebben** een uur *gewandeld*. Ik **heb** brood *gehaald*. Minnie **heeft** de brief *gelezen*.

We kunnen natuurlijk niet zeggen: We een uur *gewandeld*. Ik brood *gehaald*. Bij het deelwoord hebben we de *hulp* van het werkwoord **hebben** nodig om een goede zin te maken. Daarom noemen we **hebben** een **hulpwerkwoord**.

2. Jan is van de trap *gevallen*. De kinderen **zijn** *verdwaald*. Ik **ben** *gestruikeld*.

Het hulpwerkwoord **hebben** kan niet bij alle deelwoorden worden gebruikt. We kunnen niet zeggen: Jan *heeft* van de trap *gevallen*. De kinder *hebben* *verdwaald*. Bij het deelwoord van sommige werkwoorden gebruiken we het hulpwerkwoord **zijn**.

Hebben en zijn zijn hulpwerkwoorden.

Oefening 35 Vul een vorm van de hulpwerkwoorden **hebben** of **zijn** in.

1. We _____ heerlijk gegeten.
2. Ik _____ het boek gelezen.
3. We _____ vanmorgen vroeg opgestaan.
4. _____ je die tekening zelf gemaakt?
5. Ik _____ ziek geweest.
6. Nel _____ vandaag thuis gebleven.
7. Ze _____ de hele dag in bed gebleven.
8. Ze _____ ziek geworden.
9. Wie _____ je met die lesjes geholpen?
10. Mijn broer _____ ze uitgewerkt.
11. Hij _____ weer te laat gekomen.
12. _____ je laat naar bed gegaan?
13. Ik _____ in slaap gevallen.
14. An _____ over een steen gestruikeld.
15. Jo _____ zich lelijk bezeerd.

● De tijden van het werkwoord

1. We gaan nog eens kijken naar de tijden van het werkwoord.

De meeste werkwoorden drukken uit, dat iemand iets *doet*, dat er iets *gebeurt*. In welke *tijd* het gebeurt (in de tegenwoordige tijd, in het verleden of in de toekomst) kunnen we aan de aparte vorm van het gezegde zien.

Ik schrijf een brief. – Ik *schrijf* nu, op het *tegenwoordig* ogenblik. Ik ben er mee bezig, de brief is nog niet *voltooid*. *Schrijf* is de **onvoltooid tegenwoordige tijd** (o.t.t.).

Ik heb de brief geschreven. – Op dit ogenblik is de brief *voltooid*. *Heb geschreven* is de **voltooid tegenwoordige tijd** (v.t.t.).

Ik schreef een brief. – Gisteren, toen jij binnenkwam, was ik aan het schrijven. De brief was nog niet voltooid. *Schreef* is de **onvoltooid verleden tijd** (o.v.t.).

Ik had de brief geschreven. – Gisteren, toen jij binnenkwam, was de brief *voltooid*. Ik had de brief toen al enkele uren klaar liggen. *Had geschreven* is de **voltooid verleden tijd** (v.v.t.).

Ik zal de brief schrijven. – In de *toekomst*, misschien morgen of overmorgen, zal ik het doen. *Zal schrijven* is de **toekomende tijd** (toek.t.).

1. De onvoltooid tegenwoordige tijd (o.t.t.).	– <i>ik schrijf.</i>
2. De voltooid tegenwoordige tijd (v.t.t.).	– <i>ik heb geschreven.</i>
3. De onvoltooid verleden tijd (o.v.t.).	– <i>ik schreef.</i>
4. De voltooid verleden tijd (v.v.t.).	– <i>ik had geschreven.</i>
5. De toekomende tijd (toek.t.).	– <i>ik zal schrijven.</i>

2. De voltooid tegenwoordige tijd van *schrijven* is: ik *heb* geschreven.

De voltooid verleden tijd van *schrijven* is: ik *had* schreven.

De voltooide tijden van de meeste werkwoorden bestaan uit het hulpwerkwoord **hebben** + een voltooid deelwoord.

Maar bij sommige werkwoorden kunnen we **hebben** niet gebruiken. Die vormen hun voltooide tijden met het hulpwerkwoord **zijn**: Wij *zijn* vertrokken, ik *ben* gegaan, hij *is* gekomen.

De toekomende tijd bestaat uit het hulpwerkwoord **zullen** + de gewone vorm van een ander werkwoord.

Hebben, zijn en zullen zijn hulpwerkwoorden.

Hebben en **zijn** vormen de voltooide tijden, **zullen** vormt de toekomende tijd.

● **Oefening 36** Vul de tijden in: *o.t.t.*, *v.t.t.*, *o.v.t.*, *v.v.t.*, *toek.t.*

1. ik heb geslapen _____
2. Rie slaapt _____
3. Kees sliep _____
4. we hebben gelachen _____
5. iedereen lachte _____
6. ik zal het doen _____
7. ze hadden gewerkt _____
8. Rie viel in slaap _____
9. ik ben gevallen _____
10. Ans was gevallen _____
11. we hebben gewandeld _____
12. Tessa zag het niet _____
13. hij had het gezien _____
14. Coba droomde _____
15. ik heb gedroomd _____
16. het is gebeurd _____
17. het was gebeurd _____
18. Frits zal je helpen _____
19. het plan mislukte _____
20. het is mislukt _____

● **Oefening 37** Vul het *gezegde* in en zet de *tijd* erachter.

1. Wat doe je? *doe* - *o.t.t.*
2. Wat heb je gedaan? *heb gedaan* - *v.t.t.*
3. Wat zei hij? _____
4. Het is gelukt. _____
5. Ik zal je waarschuwen. _____
6. Het heeft geregend. _____
7. Het had geregend. _____
8. Hans zal me opbellen. _____
9. Ze zijn weggegaan. _____
10. De ruit brak. _____
11. Het glas is gebroken. _____
12. Ik heb het gebroken. _____
13. Teun ontvluchtte. _____
14. Hij is ontvlucht. _____
15. Wat zeg je? _____
16. Heb je het gevraagd? _____
17. Wat vroeg Frieda? _____
18. Ik ben doorgelopen. _____
19. Helène schrok. _____
20. Ze was geschrokken. _____

● **Oefening 38** Vul het *gezegde* in en zet de *tijd* erachter.

1. Het onweert. _____
2. Het heeft geonweerd. _____
3. Het had geonweerd. _____
4. Noortje las de brief. _____
5. De trein was vertrokken. _____
6. De trein vertrok. _____
7. De trein is vertrokken. _____
8. We zullen wachten. _____
9. Ik geloof het niet. _____
10. Leen is gekomen. _____
11. Jos had het vergeten. _____
12. Ik heb het vergeten. _____
13. Ze zijn verhuisd. _____
14. De kaper is gestorven. _____
15. Ik zal het proberen. _____
16. De zeeman verdronk. _____
17. Hij is verdronken. _____
18. Ik heb gewacht. _____
19. Wat denk je ervan? _____
20. Ik kende Betty niet. _____

II ZINSELEN

1. Ontleding

1. *Ik lees. Zij wandelt. Kees schreeuwde. Ank en Greetje lachten.*

Deze zinnen bestaan uit twee delen. Het eerste deel zegt *wie* iets doet. Dat zinsdeel noemen we het **onderwerp** van de zin. Het tweede deel zegt *wat* het onderwerp doet. Dat zinsdeel noemen we het **gezegde**.

2. *Ik / lees / een boek. Zij / wandelt / in het park.*

Deze zinnen bestaan uit drie zinsdelen. Het onderwerp van de eerste zin is _____, het onderwerp van de tweede zin is _____. Het gezegde van de eerste zin is _____, het gezegde van de tweede zin is _____.

3. *De beide kinderen / lezen / iedere week / een mooi boek.*

Deze zin bestaat uit _____ zinsdelen. Het onderwerp is _____, het gezegde is _____. Het gezegde bestaat uit één woord, maar de andere zinsdelen bestaan uit meer dan één woord.

4. *De beide kinderen hebben deze week een mooi boek gelezen.*

Ook het gezegde kan uit meer dan één woord bestaan: *hebben gelezen*.

We kunnen iedere zin in een aantal stukken verdelen. Deze stukken noemen we **zinsdelen**.

De belangrijkste zinsdelen zijn het _____ en het _____.

Als we een zin in zinsdelen verdelen, zeggen we dat we de zin **ontleden**.

2. De persoonsvorm

1. *Ik schrijf een lange brief aan tante Dien.*

Deze zin staat in de tegenwoordige tijd: ik schrijf nu, op dit ogenblik. Als we de zin in de verleden tijd zetten, staat er: *Ik _____ een lange brief aan tante Dien.*

Je ziet, dat er één woord is veranderd, nl. _____.

2. *De kinderen luisterden vol spanning naar het televisiespel.*

Deze zin staat in de _____ tijd. Als we de zin in de tegenwoordige tijd zetten, staat er: *De kinderen _____*.

Ook nu weer is één woord in de zin veranderd, nl. _____.

Het woord dat verandert, als we de zin in een andere tijd zetten, is de **persoonsvorm**.

3. Heel vaak staan er in een zin twee of meer werkwoordsvormen. Eén daarvan verandert, als we de zin in een _____ en is dus de _____.

1. Ik *heb* het gezien. Ik *had* het gezien.

Welke werkwoordsvorm is veranderd? _____. Dat is dus de _____.

2. Ik *zal* moeten gaan. Ik *zou* moeten gaan.

In deze zin staan _____ werkwoordsvormen: _____, _____

en _____. Eén ervan verandert, nl. _____. De persoonsvorm is dus _____.

Als er dus twee of meer werkwoordsvormen in een zin staan, verandert er maar één, wanneer we de zin in een andere tijd zetten. Dat is de **persoonsvorm**.

4. Heel gemakkelijk kunnen we de persoonsvorm vinden door de zin *vragend* te maken. De persoonsvorm komt dan vooraan te staan.

Voorbeelden:

Hij heeft de brief gepost. – Vraag: *Heeft* hij de brief gepost? – Persoonsvorm: *heeft*.

Zij zal ons komen helpen. – Vraag: *Zal* zij ons komen helpen? – Persoonsvorm: _____

We mogen blijven eten. – Vraag: *Mogen* we blijven eten? – Persoonsvorm: _____

Oefening 39 Zoek de *werkwoorden* en schrijf de *persoonsvorm* op de schrijflijn.

Persoonsvorm

1. We hebben een wandeling over de hei gemaakt. _____

2. Er wordt hard op de deur gebonsd. _____

3. Om tien uur zijn we naar bed gegaan. _____

4. Zou je me willen helpen? _____

5. De chauffeur remde uit alle macht. _____

6. Je zult harder moeten werken. _____

7. Ik heb de hele dag in de tuin gewerkt. _____

8. We moeten de brommer laten repareren. _____

9. We zullen de surfplank moeten laten repareren. _____

10. De cadeaus lagen op de tafel uitgesteld. _____

11. Flip probeerde de zware kei op te tillen. _____

12. Het afgebrande hotel zal worden herbouwd. _____

13. De auto is tegen een boom gereden. _____

14. De kaper zal zwaar worden gestraft. _____

3. Het gezegde

1. Ik **schrijf** een brief aan tante Dien.
2. Ik **heb** een brief aan tante Dien **geschreven**.
3. Dat **zal** Jan wel **gedaan hebben**.

De dik gedrukte woorden in deze zinnen zijn werkwoorden. In zin 1 staat één werkwoord; de persoonsvorm *schrijf*. Dat is het **gezegde** van de zin. In zin 2 staan twee werkwoorden, die bij elkaar horen: *heb geschreven*, de persoonsvorm *heb* en het voltooid deelwoord *geschreven*. Ze vormen samen het gezegde van de zin. In zin 3 staan drie werkwoorden die bij elkaar horen: *zal gedaan hebben*. Ze vormen samen het gezegde.

Als er in een zin één werkwoord staat (de persoonsvorm), dan is dat het gezegde van de zin. Als er in een zin meer werkwoorden staan, dan vormen ze samen het gezegde.

Een gezegde dat uit werkwoorden bestaat, is een **werkwoordelijk gezegde**.

Om het gezegde van een zin te vinden zoeken we eerst de *persoonsvorm* en daarna de werkwoorden die erbij horen.

Oefening 40 Zoek de persoonsvorm en schrijf het gezegde op de schrijflijn.

1. Ik ga in de vakantie naar mijn oom en tante.
2. Ik ga in de vakantie bij mijn oom en tante logeren.
3. Ze wonen in een mooi huis op de Veluwe.
4. Ik heb er heel vaak gelogeed.
5. Vader brengt mij dan met de auto.
6. Ik heb een lange brief aan mijn tante geschreven.
7. Ik zal haar morgen weer een brief schrijven.
8. De vakantie is gisteren begonnen.
9. Wat heb je voor je verjaardag gekregen?
10. Jan had vanmorgen zijn fiets vergeten.

Oefening 41 Zoek de persoonsvorm en schrijf het gezegde op de schrijflijn.

1. De vanden werden door de agent weggejaagd.
2. Onze gasten zijn vanmorgen vertrokken.
3. Ik zal je die moeilijke les nog eens uitleggen.
4. Zullen we vanmiddag gaan zwemmen?
5. Had je me dat niet eerder kunnen zeggen?
6. Zou Evelien dat gedurfd hebben?
7. Ik zal er nog eens over moeten nadenken.
8. Het heeft in de krant gestaan.
9. Wat zal de leraar er wel van gedacht hebben!
10. Ik zou zo'n antwoord nooit hebben durven geven.

---

4. Het onderwerp

- A 1. **Ik** loop op straat. – Gezegde: *loop*. – *Wie* loopt? – Antwoord: **ik**.
2. **Het gas** ontsnapte door een lek in de leiding. – Gezegde: *ontsnapte*. – *Wat* ontsnapte? – Antwoord **het gas**.

Het vetgedrukte woord in deze zinnen is het **onderwerp**. Het onderwerp van zin 1 is dus _____.

Het onderwerp van zin 2 is _____.

We kunnen het onderwerp van een zin gemakkelijk vinden. Eerst zoeken we het *gezegde*. Dan zetten we er *wie?* of *wat?* voor. Het antwoord op de vraag (*wie* of *wat* + *gezegde*) is het *onderwerp*.

Oefening 42 Zoek nu het *onderwerp* van de volgende zinnen.

1. De kinderen verdwaalden in de stad.	– Gezegde: _____
<i>Wie</i> _____ ?	Onderwerp: _____
2. De brand heeft grote schade aangericht.	– Gezegde: _____
<i>Wat</i> _____ ?	Onderwerp: _____
3. Dit gedicht heeft mijn moeder geschreven.	– Gezegde: _____
_____ ?	Onderwerp: _____
4. Welke knaap heeft de hond gebeten?	– Gezegde: _____
_____ ?	Onderwerp: _____
5. De dief had de politie gauw gevonden.	– Gezegde: _____
_____	Onderwerp: _____

B Het onderwerp kan lang zijn

1. *Het huis van onze burens* / wordt verkocht.

Gezegde: _____. *Wat* wordt verkocht? – *Het huis van onze burens* (onderwerp).

Van onze burens hoort bij *het huis*. Het zegt, *welk huis* wordt verkocht.

2. *Het huis op de hoek* / wordt verkocht.

Gezegde: _____. *Wat* wordt verkocht? – _____.

Het onderwerp is dus: _____.

Zoek nu ook het onderwerp van de volgende zinnen.

1. Oom en tante komen morgen logeren. _____
2. Oom, tante en de beide nichtjes komen morgen logeren. _____
3. De zoon van de dokter en ik gaan zaterdag vissen. _____

Oefening 43 Schrijf het *onderwerp* van de volgende zinnen op.

1. In het museum hangen prachtige schilderijen. _____
2. Dat moet je maar aan jouw lerares vragen. _____
3. Het paard heeft de boer in de stal gezet. _____
4. Het begin van de film heb ik niet gezien. _____
5. De atlas van mijn broer lag op de tafel van de directeur. _____
6. Sinds drie jaar wonen mijn oom en tante in een flat in Amsterdam. _____
7. Langs de dijk wordt een brede weg aangelegd. _____
8. Het moeilijke werk hadden bijna alle leerlingen van de klas goed gemaakt. _____
9. Op een zebrapad hebben voetgangers altijd voorrang. _____
10. Wie van jullie weet het antwoord op deze moeilijke vraag? _____
11. De jubilaris werd een fantastisch geschenk aangeboden. _____
12. Dat vinden je vader en moeder vast niet goed. _____

5. Het naamwoordelijk gezegde

A

1. *Mijn neef voetbalt.* – 2. *Mijn neef is voetballer.*

In zin 1 is de persoonsvorm _____. Er staat één werkwoordsvorm in de zin. Het gezegde is dus _____ en het onderwerp _____.

In zin 2 is het onderwerp _____ en de persoonsvorm _____. Is deze persoonsvorm ook het gezegde? Nee, want je kunt zeggen: *Mijn neef is*. Dat is geen volledige zin. Er moet iets bijgevoegd worden: het _____ naamwoord *voetballer*.

In dit geval bestaat het gezegde dus niet uit een of meer werkwoorden, maar uit het werkwoord **zijn** + een _____ naamwoord (*voetballer*).

1. *Mijn oom is professor.* – 2. *Mijn oom is knap.*

In zin 1 is het gezegde: _____. Dit gezegde bestaat uit het werkwoord _____ + een _____ naamwoord (*professor*).

In zin 2 is het gezegde: _____. Dit gezegde bestaat uit het werkwoord _____ + een _____ naamwoord (*knap*).

Zo'n gezegde, dat bestaat uit het werkwoord **zijn** + een zelfstandig of bijvoeglijk naamwoord, noemen we een **naamwoordelijk gezegde**.

B

1. *Het huis is klein.* – 2. *Het huis is verkocht.*

In zin 1 is het gezegde: _____. Dit gezegde bestaat uit het _____ **zijn** + een _____ naamwoord. *Is klein* is dus een _____ gezegde.

In zin 2 is het gezegde: _____. Dit gezegde bestaat uit twee _____; de persoonsvorm _____ en het voltooid deelwoord _____. *Is verkocht* is dus een _____ gezegde.

1. *Het kind is gevallen.* – 2. *De patiënt is geopereerd.*

In deze zinnen bestaat het gezegde uit twee _____; de persoonsvorm _____ en de deelwoorden _____ en _____.

Is gevallen is dus geen naamwoordelijk gezegde, maar een _____ gezegde.

Oefening 44 Onderstreep het *naamwoordelijk gezegde*. Als er in de zin geen naamwoordelijk maar een werkwoordelijk gezegde staat, wordt dus niets onderstreept.

1. De kinderen zijn moe. 2. Marian is ziek. 3. De vrolijke Frans was brutaal. 4. Kees is gestraft. 5. Ik ben tevreden. 6. Het huis is verbouwd. 7. De ring is gevonden. 8. De ring is kostbaar. 9. De ring is gestolen. 10. Mijn zuster is secretaresse. 11. Ze zijn weggegaan. 12. De koffie is ingeschonken. 13. De foto is door de fotograaf vergroot. 14. Mijn broer Hans is monteur. 15. De logés zijn gekomen. 16. Het is laat. 17. De auto is gerepareerd. 18. De les was moeilijk. 19. Deze melk is zuur. 20. De vis is gebakken. 21. Die heerlijke bananen zijn rijp. 22. De kersen zijn reeds geplukt.

C

Nu gaan we eens kijken naar enkele zinnen met het werkwoord **worden**.

1. *De weg wordt verbreed.*

In deze zin staan twee werkwoorden; de persoonsvorm _____ en het voltooid deelwoord _____. Het gezegde is _____. Het is een _____ gezegde, want een _____ gezegde bestaat uit één of meer werkwoorden.

2. *Mijn zuster Jo wordt verpleegster.*

De persoonsvorm in deze zin is _____. Is deze persoonsvorm ook het gezegde? Nee, want *Mijn zuster Jo wordt* is geen volledige zin. Er moet iets bijgevoegd worden: het _____ naamwoord _____. Het gezegde is dus: _____. In dit geval bestaat het gezegde dus niet uit een of meer _____, maar uit het werkwoord **worden** en een _____ naamwoord. *Wordt verpleegster* is dus een _____ gezegde, net als *is verpleegster* in de zin: *Mijn zuster Jo is verpleegster*.

3. De taallessjes worden moeilijk.

Het gezegde is _____. Dit gezegde bestaat uit het werkwoord **worden** + het _____ naamwoord *moeilijk*. *Worden moeilijk* is dus een _____ gezegde, net als *zijn moeilijk* in de zin: De taallessjes *zijn moeilijk*.

De werkwoorden **zijn** en **worden** vormen dus met een _____ of een _____ naamwoord een _____ gezegde.

Oefening 45 Onderstreep het *naamwoordelijk gezegde*. Als er in de zin geen naamwoordelijk maar een werkwoordelijk gezegde staat, wordt dus niets onderstreept.

1. Ik word moe.
2. Jan wordt ingenieur.
3. Mijn zusje Jannie werd geplaagd.
4. Mijn zusje Koosje werd ziek.
5. Het wordt laat.
6. Het schilderij is opgehangen.
7. Ik werd wakker.
8. Het pakje wordt bezorgd.
9. De gasten waren tevreden.
10. Dat gezeur wordt vervelend.
11. Opa wordt oud.
12. Kees en Nelly werden ongeduldig.
13. De rekening is hoog.
14. De rekening is betaald.
15. De peuter wordt lastig.
16. Het kleinkind wordt verwend.
17. De chauffeur werd bekeurd.
18. Jullie tuin is mooi.
19. De tuin wordt aangelegd.
20. De japon wordt gestoomd.
21. Het is donker.
22. Het wordt donker.

D

1. *Haar vader is leraar.*
2. *Haar broer Peter wordt dokter.*

In zin 1 is het gezegde: _____. Het is een _____ gezegde, want het bestaat uit het werkwoord _____ + een _____ naamwoord.

In zin 2 is het gezegde: _____. Het is een _____ gezegde, want het bestaat uit het werkwoord _____ + een _____ naamwoord.

Het zelfstandig naamwoord (*leraar, dokter*) noemen we het **naamwoordelijk deel van het gezegde**. De werkwoorden **zijn** en **worden** vormen het werkwoordelijk deel van het gezegde.

1. *Haar tante Coba is ziek.*
2. *Haar tante Bea wordt oud.*

In zin 1 is het gezegde: _____. Het is een _____ gezegde, want het bestaat uit het werkwoord _____ + een _____ naamwoord.

In zin 2 is het gezegde: _____. Het is een _____ gezegde, want het bestaat uit het werkwoord _____ + een _____ naamwoord.

In deze zinnen is het *naamwoordelijk deel van het gezegde* een _____ naamwoord (*ziek, oud*).

Het naamwoordelijk deel van het gezegde is een _____ naamwoord of een _____

E

1. *Jan / is aardig. – Jan / is een aardige jongen.*

In de eerste zin is het gezegde: _____. Het is een _____ gezegde. Het naamwoordelijk deel van het gezegde is: _____.

In de tweede zin is het naamwoordelijk deel van het gezegde: _____.

2. *Mijn vriend Piet / is de zoon van de dokter.*

Het onderwerp van deze zin is: _____. Het gezegde is niet: *is de zoon*, want *Mijn vriend Piet is de zoon* is geen volledige zin. Er hoort nog iets bij: *van de dokter*. Het gezegde is dus: _____.

3. *Parijs / is de hoofdstad van Frankrijk. – Een Utrechenaar is een inwoner van Utrecht.*

In de eerste zin is het naamwoordelijk gezegde: _____.

In de tweede zin is het naamwoordelijk gezegde: _____.

F

1. *Onze gasten zijn vertrokken.*

Het gezegde bestaat uit twee werkwoordsvormen: het hulpwerkwoord _____ en het voltooid deelwoord _____. Het is dus geen naamwoordelijk gezegde, maar een _____ gezegde.

2. *Het huis van oom Johan wordt verbouwd.*

Het gezegde bestaat uit twee _____; het hulpwerkwoord _____ en het _____ *verbouwd*. Het is dus geen _____ gezegde, maar een _____ gezegde.

G

Waar / zijn / de kinderen? – De kinderen / zijn / in de tuin.

In deze zinnen is **zijn** geen hulpwerkwoord. Het staat alleen en heeft een eigen betekenis, net als de werkwoorden in de volgende zinnen: De kinderen *spelen* in de tuin, de kinderen *lopen* in de tuin, de kinderen *zitten* in de tuin. En in plaats van: *Tante is al een hele week bij ons* kunnen we zeggen: Tante *logeert* al een hele week bij ons.

Zijn is dus een **werkwoordelijk gezegde**, net als *lopen*, *spelen*, *zitten*, *logeren*.

Oefening 46 Wat is het naamwoordelijk gezegde in de volgende zinnen?

1. Ot en Sien waren bang. 2. De kinderen werden bang. 3. Is jouw vriendin ziek? 4. Ze is al een hele week ziek. 5. Gisteren werd Jo plotseling ziek. 6. Onze poes is een Siamese kat. 7. Mijn neef wordt ingenieur. 8. Het weer wordt slecht. 9. Waarom word je boos? 10. Het was een heerlijke dag. 11. Ik word een beetje verkouden. 12. Ik was erg blij met mijn cadeau. 13. Dat was niet aardig van je. 14. De lucht wordt donker. 15. Word je niet moe van dit werk? 16. Je kunt tevreden zijn.

Oefening 47 Zoek het *gezegde* en schrijf op de schrijflijn *Werkw. gez.* (= werkwoordelijk gezegde) of *Naamw. gez.* (= naamwoordelijk gezegde).

1. Gisteren was het de hele dag mooi weer. _____
2. Onze logés zijn vanmorgen vertrokken. _____
3. Is onze poes misschien bij jullie? _____
4. Hans wordt nooit een goed voetballer. _____
5. Vroeger was Flip mijn beste vriend. _____
6. We waren te laat van huis gegaan. _____
7. De tentoonstelling wordt morgen geopend. _____
8. Is je directrice nog in het ziekenhuis? _____
9. Wat is er eigenlijk gebeurd? _____
10. 's Middags werd het plotseling mooi weer. _____
11. Onze burens zijn naar Arnhem verhuisd. _____
12. Zijn familie is met vakantie in Zwitserland. _____
13. We werden opgeschrikt door een zware slag. _____
14. Pas om negen uur werd Inge wakker. _____
15. Er was niet veel publiek in het voetbalstadion. _____
16. Het oude stadhuis wordt binnenkort afgebroken. _____

6. Het lijdend voorwerp

A

1. *Marie helpt haar moeder.*

Gezegde: _____. Wie helpt? _____. Onderwerp _____.

Marie helpt zegt ons niet voldoende. We vragen onmiddellijk: *Wie wordt door Marie geholpen?*

Het antwoord is: _____.

Dit zinsdeel, *haar moeder*, noemen we het **lijdend voorwerp**.

2. *De dokter onderzoekt de patiënt.*

Gezegde: _____. Onderwerp: _____. Wie wordt onderzocht? Het antwoord is: _____. Het zinsdeel *de patiënt* is het _____.

3. *Vader koopt een nieuwe auto.*

Gezegde: _____. Onderwerp: _____. Wat wordt gekocht? Het antwoord is: _____. *Een nieuwe auto* is het _____.

4. *De tuinman heeft de heg gesnoeid.*

Gezegde: _____. Onderwerp: _____. Wat wordt gesnoeid? _____

Het lijdend voorwerp is: _____.

Oefening 48 Wat is het *lijdend voorwerp* in de volgende zinnen?

1. Ik schrijf een brief. 2. De gasten maakten een wandeling. 3. Tante Jo brengt het kind naar bed. 4. Ank verzamelt postzegels. 5. Ze maakt de bedden op. 6. Ze doet de afwas. 7. Ik poets mijn schoenen. 8. Ze trokken hun jas aan. 9. Hij zette zijn kraag op. 10. Ze groette haar buurman. 11. Ze zeiden niets. 12. Ik zag hem niet. 13. Mina vond een gulden. 14. Minnie gaf geen antwoord. 15. Ik heb de bel niet gehoord. 16. Ze heeft een verhaal verteld. 17. Nelly had het boek niet gelezen. 18. Ze heeft een mantel gekocht. 19. Vader rookt een pijp. 20. Ik heb het gas uitgedraaid. 21. Doe de deur dicht. 22. Maak de baby niet wakker. 23. Heb je de wekker gezet? 24. Ik heb vanmorgen de bus gemist. 25. Waarom heb je de brief verscheurd?

B

1. Zij heeft *hoofdpijn*. 2. Ik krijg *een nieuwe fiets*.

In deze zinnen is het schuingedrukte zinsdeel **lijdend voorwerp**.

In zinnen met de werkwoorden **hebben** en **krijgen** kunnen we niet vragen: Wat wordt door hem gehad (gekregen)?

C

1. *Ik begrijp de eerste som niet*.

Wat wordt niet begrepen? _____ Lijdend voorwerp: _____.

2. *De eerste som begrijp ik niet*.

In deze zin is het lijdend voorwerp natuurlijk ook: _____.

Maar nu staat het aan het _____ van de zin.

Welk zinsdeel staat meestal aan het begin van de zin? _____.

Het lijdend voorwerp staat aan het begin van de zin, als we er meer nadruk op willen leggen.

3. *Dit verhaal heb ik al tien keer gehoord*.

Wat wordt gehoord? _____ Lijdend voorwerp: _____.

Het L.V. staat aan het _____ van de zin, omdat we er _____.

Oefening 49 Wat is het *lijdend voorwerp* in de volgende zinnen?

1. Morgen zullen we het kasteel bezoeken. 2. Alle leerlingen hadden de les begrepen. 3. Ik heb die film twee keer gezien. 4. Die moeilijke sommen kan ik niet maken. 5. Voor zijn verjaardag kreeg Kees een paar voetbalschoenen. 6. Heb je een postzegel op de envelop geplakt? 7. Mijn broer Johan heeft een mooie postzegelverzameling. 8. We kregen een koekje bij de thee. 9. Oma heeft de hele dag hoofdpijn. 10. De portemonnee hebben we niet gevonden. 11. Zo'n mooi schilderij heb ik nooit gezien. 12. Ik heb van mijn tante Thea tien gulden gekregen. 13. Een ooievaar zie je zelden. 14. De voorzitter hield een toespraak. 15. Zal ik even thee zetten? 16. Heb je de brief gepost? 17. Heb jij die sommen zelf gemaakt? 18. Moeder kan haar tas nergens vinden. 19. Ik heb bij vergissing suiker in mijn soep gedaan. 20. Welke jurk zal ik aandoen? 21. Hang je jas even aan de kapstok. 22. Jullie moeten eerst deze oefening afmaken. 23. Ik heb het nieuws op de radio gehoord. 24. Ik heb de verjaardag van tante Marie vergeten. 25. Oom Piet is zo dik dat hij zijn eigen schoenen niet kan aantrekken.

Oefening 50 Vul *gezegde, onderwerp en lijdend voorwerp* in.

1. Oom en tante hebben ons van de trein gehaald.

Gez. _____ Ond. _____ L.V. _____

2. Zijn vader heeft de jongen vaak gewaarschuwd.

Gez. _____ Ond. _____ L.V. _____

3. De burgemeester zal de nieuwe school morgen openen.

Gez. _____ Ond. _____ L.V. _____

4. De rechtsbuiten heeft drie doelpunten gemaakt.

Gez. _____ Ond. _____ L.V. _____

5. Moeder maakte om zeven uur het ontbijt klaar.

Gez. _____ Ond. _____ L.V. _____

6. Niemand van ons had de aanrijding gezien.

Gez. _____ Ond. _____ L.V. _____

7. De wedstrijd tegen Ajax heeft ons elftal nog niet gewonnen.

Gez. _____ Ond. _____ L.V. _____

8. Zouden zijn vroegere vrienden hem nog herkennen?

Gez. _____ Ond. _____ L.V. _____

9. Dit mooie cadeau heeft mijn vader uit Italië meegebracht.

Gez. _____ Ond. _____ L.V. _____

7. Het meewerkend voorwerp

1. *Ik heb hem het verhaal verteld.*

Gez. _____ Ond. _____ L.V. _____

Aan wie wordt het verhaal verteld? Antwoord: _____

Het zinsdeel dat antwoord geeft op de vraag **aan wie?** is het meewerkend voorwerp.

In zin 1 is dus het meewerkend voorwerp: _____.

We kunnen er ook **aan** voor zetten: *Ik heb het verhaal* _____.

Nu is het meewerkend voorwerp: *aan hem*.

2. *De kinderen gaven hun moeder een cadeautje.*

Gez. _____ Ond. _____ L.V. _____

Aan wie wordt een cadeautje gegeven? Antwoord: _____

In zin 2 is dus het meewerkend voorwerp: _____.

We kunnen er ook **aan** voor zetten: *De kinderen gaven* _____.

Nu is het M.V.: _____.

3. *Hij gaf zijn zoon een nieuwe fiets.*

Gez. _____ Ond. _____ L.V. _____

Aan wie? _____ Het M.V. is dus: _____

4. *Hij kocht zijn zoon een nieuwe fiets.*

Gez. _____ Ond. _____ L.V. _____

Nu kunnen we niet vragen: *Aan wie?*, maar: *Voor wie?*

Het zinsdeel dat antwoord geeft op de vragen: *Voor wie?* is ook een meewerkend voorwerp.

In zin 4 is het M.V. dus: _____.

We kunnen er ook **voor** voor zetten. Hij kocht *voor zijn zoon* een nieuwe fiets.

Nu is het meewerkend voorwerp: _____.

5. *Oom Jan bracht voor ons een cadeautje mee.*

In deze zin is het M.V.: _____.

We kunnen *voor* ook weglaten: *Vader bracht ons een cadeautje mee.*

Voor het meewerkend voorwerp kunnen we meestal **aan** of **voor** plaatsen of weglaten.

Oefening 51 Vul op de schrijflijn *het lijdend voorwerp* en het *meewerkend voorwerp* in.

1. Natuurlijk hebben ook Greetje en Ank de jarige een cadeautje gegeven.

L.V. _____ M.V. _____

2. Een vriendelijke fietser wees de chauffeur de weg.

L.V. _____ M.V. _____

3. Ik heb mijn vriend het boek teruggegeven.

L.V. _____ M.V. _____

4. Morgen zal ik u de rekening betalen.

L.V. _____ M.V. _____

5. Dat had Ko me wel eens eerder kunnen zeggen.

L.V. _____ M.V. _____

6. De scholier bood de oude dame zijn zitplaats aan.

L.V. _____ M.V. _____

7. De dokter schreef de patiënt nieuwe medicijnen voor.

L.V. _____ M.V. _____

8. Wie heeft je die dingen verteld?

L.V. _____ M.V. _____

8. De bijvoeglijke bepaling

A

1. De jongen / kreeg / een beloning.
De **eerlijke** jongen / kreeg / een **mooie** beloning.

In de tweede zin staat vóór het zelfstandig naamwoord *jongen* het bijvoeglijk naamwoord _____ .

Dit *bnw. eerlijke* hoort bij het *znw. jongen*, het zegt er iets over, het zegt **wat voor** jongen het is. *Eerlijke* is een **bijvoeglijke bepaling** bij het *znw. jongen*.

Vóór het *znw. beloning* staat het *bnw. _____*. Dit *bnw. mooie* hoort bij het *znw. beloning*. Het zegt **wat voor** beloning het is. *Mooie* is een **bijvoeglijke bepaling** bij het *znw. beloning*.

B

Behalve bijvoeglijke naamwoorden kunnen ook allerlei andere woorden voor een zelfstandig naamwoord staan en er iets naders van zeggen. Dat zijn ook **bijvoeglijke bepalingen**.

3. *Deze* fiets is nieuw. *Mijn* fiets staat in de schuur. Is dat *jouw* fiets?
De *tweede* fiets is van Jan. *Vaders* fiets wordt gerepareerd.

De schuingedrukte woorden zijn *bijvoeglijke bepalingen* bij het *znw. fiets*. Ze zeggen **welke** fiets wordt bedoeld.

4. *Alle* jongens kregen een beloning. De *beide* jongens kregen een beloning.
Drie jongen kregen een beloning. *Veel* jongens doen aan sport. De *meeste* jongens houden van voetballen.
Er zitten *weinig* jongens in de klas.

De schuingedrukte woorden zijn *bijvoeglijke bepalingen* bij het *znw. jongens*. Ze geven antwoord op de vraag: **hoeveel?**

Oefening 52 Zoek de bijvoeglijke bepalingen.

1. De vermoeide surfers hadden een lange dag achter zich.
2. In het laatste huis van deze straat ben ik geboren.
3. In het derde huis wonen mijn oom en tante.
4. In ons vorige huis woont nu een dokter.
5. Het was een fijne verjaardag.
6. Boukje ligt op bed met een zware griep.
7. Zij heeft hoge koorts.
8. De beide kinderen lezen iedere week een mooi boek.
9. Ik heb de hele dag in de tuin gewerkt.
10. Bijna alle leerlingen gaven een goed antwoord op de moeilijke vraag.
11. Is dat jouw fiets?
12. Nee, die fiets is van mijn vriend.
13. Die zwarte poes zit iedere dag in onze tuin.
14. Zijn directeur heeft hem verscheidene keren gewaarschuwd.
15. De handige monteur heeft het moeilijke karwei in korte tijd geklaard.

C

5. Het huis *van mijn oom* / wordt verbouwd.
Het huis *op de hoek* / wordt verbouwd.

In deze zinnen is het schuingedrukte gedeelte een *bijvoeglijke bepaling* bij het *znw. huis*. Deze bijvoeglijke bepalingen staan *achter* het zelfstandig naamwoord.

Een bijvoeglijke bepaling hoort bij een zelfstandig naamwoord.
Een bijvoeglijke bepaling staat meestal voor een zelfstandig naamwoord, maar kan er ook achter staan.

9. De bijwoordelijk bepaling

A

1. Ik heb hem *gisteren* gezien. Ik heb hem *de vorige week* gezien.
2. Ze wonen *daar*. Ze wonen *in de stad*.
3. Je hebt je les *goed* geleerd.

Gisteren, de vorige week, daar, in de stad en *goed* horen niet bij een zelfstandig naamwoord en zijn dus geen _____ bepalingen.

1. *Gisteren* en *de vorige week* horen bij het **gezegde** (heb gezien). Ze zeggen **wanneer** ik hem _____.
2. *Daar* en *in de stad* zeggen iets van het **gezegde** (wonen). Ze zeggen **waar** ze _____.
3. *Goed* zegt iets van het **gezegde** (hebt geleerd). Het zegt **hoe** je je les _____.

Al deze bepalingen zeggen iets van het _____. Het zijn dus geen _____ bepalingen, maar **bijwoordelijke bepalingen**.

Ook de bijwoordelijke bepalingen in de volgende zinnen zeggen iets van het gezegde.

Ik schrijf *met een vulpen*. Kees deed het *uit angst*.

Hans komt *wel*. Hij komt *niet*. *Misschien* komt hij.

Ik ga *naar school*. Aukje viel *van de trap*.

De auto botste *tegen een boom*.

Boukje haalde een cadeau *uit de kast*.

B

1. Dit is een *heel* mooi boek. Dit boek is *heel* mooi. Je hebt je les *heel* goed geleerd.
Ik was *erg* blij. Het is *erg* jammer. Nella is *erg* ziek.
Ze waren *zeer* gelukkig. Dit antwoord is *zeer* goed.

In deze zinnen horen *heel, erg, zeer* niet bij een zelfstandig naamwoord en zijn dus geen _____ bepalingen, maar _____ bepalingen.

Alle bepalingen die niet bij een zelfstandig naamwoord horen, zijn **bijwoordelijk bepalingen**.

Oefening 53 Zoek de bijwoordelijke bepalingen.

1. Vandaag heb ik geen tijd.
2. Ze kwamen de volgende dag.
3. Wil je me even helpen?
4. De trein vertrok om acht uur.
5. Jo woont boven een winkel.
6. Ik sta altijd vroeg op.
7. Ik ga naar bed.
8. Ik kan het boek nergens vinden.
9. Je tas ligt in de slaapkamer.
10. De film begint om zeven uur.
11. An is van de trap gevallen.
12. De dokter kwam onmiddellijk.
13. Dat heb je knap gedaan.
14. We gaan met de auto naar Parijs.
15. Waarom ga je niet met een vliegtuig?
16. Mijn zusje is erg ziek.
17. Plotseling begon het te regenen.
18. Ik heb het duidelijk gezien.
19. In de vakantie blijven we in de stad.
20. Om tien uur lag ik onder de wol.
21. De chauffeur remde uit alle macht.
22. Haar vader ligt in het ziekenhuis.
23. Koos had een lange fietstocht achter de rug.
24. Het oude stadhuis wordt binnenkort afgebroken.
25. Deze leren tassen zijn met de hand gemaakt.

Oefening 54 Schrijf de *bijwoordelijke bepalingen* en de *bijvoeglijke bepalingen* op.

1. Mijn grootouders maken ieder jaar een verre reis. _____
2. Achter ons huis staat een eeuwenoude eik. _____
3. Ik heb de brief van opa op de tafel gelegd. _____
4. De acteur had zijn haar netjes gekamd. _____
5. Plotseling hoorden we buiten een harde slag. _____
6. Mag ik vanmiddag je fiets even lenen? _____
7. De auto van mijn buurman was totaal vernield. _____
8. Het huis tegenover de kerk wordt afgebroken. _____
9. De boom voor ons huis is door de bliksem getroffen. _____
10. Onze Engelse gasten vertrekken de volgende week. _____
11. Onze gasten uit Londen zijn vandaag naar Parijs vertrokken. _____
12. Na een uur vervolgden de surfers hun tocht. _____

Oefening 55 Schrijf de *bijwoordelijke* en *bijvoeglijke bepalingen* op.

1. Op de weg naar Arnhem is een ernstig ongeluk gebeurd.
Bijw. bep. _____ *Bijv. bep.* _____
2. Gisteren heeft Piet een ruit van onze burens ingegooid.
Bijw. bep. _____ *Bijv. bep.* _____
3. Op de veiling brachten de aardbeien hoge prijzen op.
Bijw. bep. _____ *Bijv. bep.* _____
4. Bij oostenwind is de kans op vorst altijd groot.
Bijw. bep. _____ *Bijv. bep.* _____
5. Gelukkig was niemand van de passagiers ernstig gewond.
Bijw. bep. _____ *Bijv. bep.* _____
6. Een bezoek aan het stedelijk museum is bijzonder interessant.
Bijw. bep. _____ *Bijv. bep.* _____
7. In het huis op de hoek woont een vriend van mijn vader.
Bijw. bep. _____ *Bijv. bep.* _____
8. In de zitkamer hingen twee prachtige schilderijen.
Bijw. bep. _____ *Bijv. bep.* _____
9. Het hart van een mens is ongeveer zo groot als een gebalde vuist.
Bijw. bep. _____ *Bijv. bep.* _____

TOETSEN TER HERHALING

TEST 1

I. Woordsoorten

Gebruik de afkortingen: *znw.*, *bep. lidw.*, *onbep. lidw.*, *bnw.*, *pers. vnw.*, *bez. vnw.*, *aanw. vnw.*, *vrag. vnw.*, *hulpww.*, *bijw.*, *hoofdtelw.*, *rangtelw.*, *voorz.*, *voegw.*

1. *Je* nieuwe vriend is een *aardige* jongen.   je _____   aardige _____
2. Het is altijd *druk* op *deze* weg.   druk _____   deze _____
3. Co werd om *zeven* uur *wakker*.   zeven _____   wakker _____
4. *Hebben* jullie *dit* boek gelezen?   hebben _____   dit _____
5. *Wie* heeft Greetje *dat* verteld?   wie _____   dat _____
6. Ik *ben* vandaag *vroeg* opgestaan.   ben _____   vroeg _____
7. *Hun* oom en tante wonen naast *ons*.   hun _____   ons _____
8. Voor *ons* huis staat *een* hoge boom.   ons _____   een _____
9. Heeft *u uw* horloge al gevonden?   u _____   uw _____
10. *Jouw* fiets staat in onze *schuur*.   jouw _____   schuur _____

II. Zinsdelen

Afkortingen: *Ond.*, *Werkw. gez.*, *Naamw. gez.*, *Naamw. deel v.h. gez.*, *L.V.*, *M.V.*, *Bijv. bep.*, *Bijw. bep.*

1. Mijn broer is al een paar dagen ziek.
1. Mijn broer _____ 2. is ziek _____ 3. een paar dagen _____
2. Moeder heeft onmiddellijk de dokter opgebeld.
1. heeft opgebeld _____ 2. de dokter _____ 3. onmiddellijk _____
3. De dokter heeft de patiënt onderzocht.
1. heeft onderzocht _____ 2. de dokter _____ 3. de patiënt _____
4. In de middag werd het gelukkig mooi weer.
1. werd mooi weer _____ 2. mooi weer _____ 3. mooi _____
5. Onze club heeft de vorige week de wedstrijd gewonnen.
1. onze club _____ 2. de wedstrijd _____ 3. de vorige week _____
6. Oom Jan heeft ons gisteren een leuk verhaal verteld.
1. oom Jan _____ 2. ons _____ 3. een leuk verhaal _____
7. Op dit gevaarlijke kruispunt is vanmorgen een ernstig verkeersongeluk gebeurd.
1. is gebeurd _____ 2. een ernstig verkeersongeluk _____ 3. ernstig _____
8. De meeste mensen drinken een kopje koffie na het eten.
1. een kopje koffie _____ 2. na het eten _____ 3. meeste _____

TEST 2

I Woordsoorten

1. Hoe komt An aan <i>dit mooie</i> boek?	dit _____	mooie _____
2. <i>Wat</i> zou jij <i>graag</i> willen worden?	wat _____	graag _____
3. Geloven <i>jullie</i> dat er <i>spoken</i> bestaan?	jullie _____	spoken _____
4. Nee, <i>dat</i> geloven we <i>natuurlijk</i> niet.	dat _____	natuurlijk _____
5. <i>Haar</i> vriendin gaat met <i>haar</i> mee.	haar _____	haar _____
6. <i>Ze hebben ons</i> weer uitgescholden.	hebben _____	ons _____
7. Heb <i>je</i> het cadeautje <i>bij</i> je?	je _____	bij _____
8. Die <i>ronde</i> kaas weegt <i>vijf</i> kilo.	ronde _____	vijf _____
9. Het is <i>vandaag</i> erg <i>koud</i> .	vandaag _____	koud _____
10. <i>Ons</i> huis is het <i>derde</i> van de hoek.	ons _____	derde _____
11. <i>Zodra</i> ik <i>tijd</i> heb, kom ik bij je.	zodra _____	tijd _____
12. <i>Een</i> politieagente wees ons <i>de</i> weg.	een _____	de _____

II. Zinsdelen

- Plotseling barstte een hevig onweer boven ons dorp los.
1. plotseling _____ 2. een hevig onweer _____ 3. boven ons dorp _____
- Ik vroeg een voorbijganger de weg naar het station.
1. een voorbijganger _____ 2. de weg naar het station _____ 3. naar het station _____
- De beide kinderen gaven hun moeder een mooi cadeau.
1. beide _____ 2. hun moeder _____ 3. een mooi cadeau _____
- Iedere morgen word ik om zeven uur wakker.
1. iedere morgen _____ 2. word wakker _____ 3. wakker _____
- De eerlijke vinder werd een flinke beloning beloofd.
1. de eerlijke vinder _____ 2. werd beloofd _____ 3. een flinke beloning _____
- De kinderen brachten hun zieke oma een bos bloemen.
1. hun zieke oma _____ 2. een bos bloemen _____ 3. hun _____
- De winnaar van het surfen was een knaap van veertien jaar.
1. de winnaar van het surfen _____ 2. een knaap van veertien _____

TEST 3

I. Woordsoorten

1. Het tochtte heel <i>erg</i> in de <i>bioscoop</i> .	erg _____	bioscoop _____
2. De Rijn is <i>de</i> belangrijkste rivier <i>van</i> Europa.	de _____	van _____
3. <i>Welke</i> dieren leveren <i>ons</i> wol?	welke _____	ons _____
4. Hij parkeerde <i>zijn</i> auto vlak vóór de <i>bank</i> .	zijn _____	bank _____
5. In <i>dit</i> seizoen is het niet <i>druk</i> op de weg.	dit _____	druk _____
6. <i>Veel</i> toeristen gaan 's zomers naar <i>Spanje</i> .	veel _____	Spanje _____
7. <i>Eindelijk</i> was de dag van vertrek aangebroken.	eindelijk _____	was _____
8. In <i>ons</i> eigen land is het ook heel <i>mooi</i> .	ons _____	mooi _____
9. Wil je <i>mij</i> dat glas <i>even</i> geven?	mij _____	even _____
10. Jan <i>heeft</i> <i>drie</i> schitterende foto's gemaakt.	heeft _____	drie _____

II. Zinsdelen

- Een reis naar China wordt voor gewone reizigers onbetaalbaar.
1. naar China _____ 2. wordt onbetaalbaar _____ 3. onbetaalbaar _____
- Miljoenen mensen hebben een bruine of een zwarte huidskleur.
1. miljoenen _____ 2. een bruine huidskleur _____ 3. bruine _____
- Ik wil je een geheim vertellen. Kun jij een geheim bewaren?
1. je _____ 2. een geheim _____ 3. jij _____
- Tegenwoordig reizen belangrijke politici meestal per vliegtuig. Wie zal hun ongelijk geven?
1. tegenwoordig _____ 2. hun _____ 3. ongelijk _____
- Ook in Griekenland vind je reizigers uit alle landen.
1. in Griekenland _____ 2. reizigers _____ 3. alle _____
- Rembrandt was een tijdgenoot van Vondel. Ze leefden in de zeventiende eeuw.
1. een tijdgenoot van Vondel _____ 2. van Vondel _____
- Nieuwe abonnees kregen vroeger een zilveren theelepeltje.
1. nieuwe _____ 2. een zilveren theelepeltje _____ 3. zilveren _____
- Dat gezeur van jullie begint me te vervelen.
1. dat _____ 2. van jullie _____ 3. me _____
- De vriendelijke gastvrouw gaf ons een lekker glas melk.
1. vriendelijke _____ 2. ons _____ 3. een lekker glas melk _____
4. lekker _____

TEST 4

I. Woordsoorten

1. De bladeren *van* de bomen worden al *geel*. van _____ geel _____
2. De kinderen *waren* in *de* stad verdwaald. waren _____ de _____
3. De glazenwasser *heeft alle* ramen gewassen. heeft _____ alle _____
4. De heerlijke taart *werd eerlijk* verdeeld. werd _____ eerlijk _____
5. *Wie* van *jullie* heeft mijn tas gezien? wie _____ jullie _____
6. Lena is al *een* hele week *verkouden*. een _____ verkouden _____
7. Het *nieuwe* vliegtuig is een *technisch* wonder. nieuwe _____ technisch _____
8. *Gisteren* is mijn oudste zuster getrouwd. gisteren _____ is _____
9. *Mijn* vriend Hans won de *eerste* prijs. mijn _____ eerste _____
10. *Haar* zuster Co is een vriendin van *ons*. haar _____ ons _____

II. Zinsdelen

1. De bladeren van de bomen worden al geel.
1. van de bomen _____ 2. worden geel _____ 3. al _____
2. Ze heeft haar cadeaus op de tafel in de zitkamer uitgestald.
1. haar cadeaus _____ 2. in de zitkamer _____ 3. haar _____
3. Bij oostenwind is de kans op vorst altijd zeer groot.
1. bij oostenwind _____ 2. de kans op vorst _____ 3. groot _____
4. Mijn lerares hoeft je zo iets niet te vragen.
1. mijn lerares _____ 2. je _____ 3. zo iets _____
5. De vorige avond hadden we alles voor de reis klaargelegd.
1. de vorige avond _____ 2. alles _____ 3. vorige _____
6. Van de top van de heuvel heb je een prachtig uitzicht.
1. van de heuvel _____ 2. een prachtig uitzicht _____ 3. prachtig _____
7. Mijn directrice heeft me een goede raad gegeven.
1. mijn directrice _____ 2. een goede raad _____ 3. me _____
8. Ze boden mij honderd gulden voor deze zeldzame postzegel.
1. mij _____ 2. honderd gulden _____ 3. deze _____
9. Vanmorgen heeft ze haar vriendin alles verteld.
1. vanmorgen _____ 2. haar vriendin _____ 3. alles _____
10. De politie gaf de vandalen een flink pak slaag.
1. de vandalen _____ 2. een flink pak slaag _____ 3. flink _____

Inhoud

I. Woordsoorten

1. Zelfstandige naamwoorden	3	10. Voorzetsels	16
2. Lidwoorden	5	11. Telwoorden	16
3. Bijvoeglijke naamwoorden	6	12. Voegwoorden	17
4. De trappen van vergelijking	6	13. Werkwoorden	19
5. Persoonlijke voornaamwoorden	7	De stam of ik-vorm	21
6. Bezittelijke voornaamwoorden	8	De tegenwoordige tijdsvorm	21
7. Aanwijzende voornaamwoorden	9	De verleden tijdsvorm	23
8. Vragende voornaamwoorden	9	Het deelwoord	24
● <i>Onbepaalde voornaamwoorden</i>	11	Hulpwerkwoorden	25
● <i>Betrekkelijke voornaamwoorden</i>	12	● <i>De tijden van het werkwoord</i>	26
9. Bijwoorden	14		

II. Zinsdelen

1. Ontleding	29	6. Het lijdend voorwerp	37
2. De persoonsvorm	29	7. Het meewerkend voorwerp	39
3. Het werkwoordelijk gezegde	31	8. De bijvoeglijke bepaling	41
4. Het onderwerp	32	9. De bijwoordelijke bepaling	42
5. Het naamwoordelijk gezegde	33	10. Toetsen ter herhaling	44

Afkortingen

I. Woordsoorten

znw.	= zelfstandig naamwoord
bep. lw.	= bepaald lidwoord
onbep. lw.	= onbepaald lidwoord
bnw.	= bijvoeglijk naamwoord
pers. vnw.	= persoonlijk voornaamwoord
wed. vnw.	= wederkerend voornaamwoord
bez. vnw.	= bezittelijk voornaamwoord
aanw. vnw.	= aanwijzend voornaamwoord
vrag. vnw.	= vragend voornaamwoord
onbep. vnw.	= onbepaald voornaamwoord
betr. vnw.	= betrekkelijk voornaamwoord
bijw.	= bijwoord
vz.	= voorzetsel
hoofdtw.	= hoofdtelwoord
rangtw.	= rangtelwoord

vw.	= voegwoord
ww.	= werkwoord
hww.	= hulpwerkwoord
kww.	= koppelwerkwoord

II. Zinsdelen

Ond.	= onderwerp
Ww. gez.	= werkwoordelijk gezegde
Nw. gez.	= naamwoordelijk gezegde
Nw. deel v.h. gez.	= naamwoordelijk deel van het gezegde
L.V.	= lijdend voorwerp
M.V.	= meewerkend voorwerp
Bijv. bep.	= bijvoeglijke bepaling
Bijw. bep.	= bijwoordelijke bepaling

In de serie **Praktische Werkschriften**
door G.J. van der Keuken zijn verschenen:

voor het basisonderwijs

Taal

oefeningen betreffende alfabet, lettergrepen en zinsdelen (groep 5)

Taalwerk

oefening in het begrijpen en gebruiken van gewone woorden (groep 6 en 7)

Werken met taal

een werkboek voor stijl (groep 7)

Taalschat

een werkboek voor stijl (groep 8)

Werken met het werkwoord

werkboek voor de hoogste klassen

Eenvoudige zinsontleding

een werkboek voor spraakkunst

Het woord in de zin

werkboek met 1200 geselecteerde woorden voor de hoogste klassen

Woordgebruik

stilleesstukken met vragen en opdrachten en oefeningen in woordgebruik

Taalopdrachten

stilleesstukken met vragen, opdrachten en oefeningen in woordgebruik, hoogste klassen

Spelling en dictee

een werkboek voor spelling met oefeningen en dictees

voor het voortgezet onderwijs

Het woord in de zin

werkboek met 1200 geselecteerde woorden

Werken met het werkwoord

werkboek met oefeningen omtrent de werkwoordproblematiek

Taalschat

een werkboek voor stijl

Spelling en dictee

een werkboek voor spelling met oefeningen en dictees

Zinsdelen en woordsoorten

Werkboek voor spraakkunst voor een grondige beheersing van de beginselen van de gramatica

Genaturaliseerde vreemdelingen

Bastaardwoorden in zinsverband

Zinsontleding

een elementaire spraakkunst met ruim 60 oefeningen

Taalvaardigheid

stilleesstukjes met taaltests, geschikt voor de brugklas

120 invuloefeningen

een werkboek voor handelonderwijs

Bij elk deel een sleutel voor de docent

ISBN: 90 03 01891 X

